

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA ZNANOSTI O OKOLJU

**VLOGA LOKALNIH AKCIJSKIH SKUPIN PRI
VARSTVU OKOLJA IN SONARAVNEM
UPRAVLJANJU Z NARAVNIMI VIRI V LOKALNEM
OBMOČJU**

MAGISTRSKO DELO

Jožica PODREKA

Mentor: Dr. Romina Rodela

Nova Gorica, 2013

IZJAVA

Izjavljam, da je magistrsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Rezultati, ki so nastali v okviru skupnega raziskovanja z drugimi raziskovalci, ali so jih prispevali drugi raziskovalci (strokovnjaki), so eksplicitno prikazani oziroma navedeni (citirani) v magistrskem delu.

Jožica Podreka

ZAHVALA

Posebna zahvala gre mentorici Dr. Romini Rodela za strokovno vodenje in nasvete pri snovanju magistrske naloge. Prav tako se zahvaljujem Zavodu za gozdove Slovenije, ki mi je omogočil študij in tako pripomogel k uresničitvi te naloge. Zahvala gre tudi g. Goranu Šostru, za opravljen intervju. Zahvaljujem se tudi Gorazdu za moralno podporo in razumevanje v času študija.

NASLOV: Vloga lokalnih akcijskih skupin pri varstvu okolja in sonaravnem upravljanju z naravnimi viri v lokalnem območju

IZVLEČEK

S sprejetjem Programa razvoja podeželja 2007-2013, so se v Sloveniji ustanovile lokalne akcijske skupine, katerih namen je implementacija ter izvajanje pristopa LEADER v lokalnih območjih. Načela pristopa LEADER spodbujajo razvoj lokalnih zmogljivosti tudi na področju varstva okolja in varovanja naravnih virov. Lokalne akcijske skupine v okviru druge osi Programa razvoja podeželja izvajajo projekte, ki si prizadevajo k ohranjanju okolja. Namen raziskave je bilo dobiti vpogled v stanje na področju okoljskih vsebin, ki jih pokrivajo projekti lokalnih akcijskih skupin. Na podlagi podatkov o projektih smo iz raziskave ugotovili, da je teh projektov relativno malo. Spoznali smo, da so vsebine omenjenih projektov v največji meri namenjene tako varovanju naravnih virov, kot tudi reševanju okoljskih izzivov. Poleg tega smo dognali, da je prispevek okoljskih projektov predvsem v osveščanju in informiranju ljudi o okoljskih izzivih. Ugotovili smo tudi, da je pri oblikovanju vsebin najdejavnejši javni sektor, saj se tako pri nosilcih kot tudi pri partnerjih projektov pojavlja v največjem deležu.

KLJUČNE BESEDE: Lokalne akcijske skupine, LEADER, naravni viri, okolje, razvoj podeželja

TITLE: The role of local action groups in nature protection and sustainable management of natural resources in local area

ABSTRACT

With the adoption of the Rural Development Programme 2007-2013, Slovenia established Local Action Groups with the purpose to implement the LEADER approach. The LEADER approach encourages the use of locally available potential also in the area of environmental protection and natural resources management. Within the second axis of Rural Development Programme local action groups implement projects, which aim is to support land management and environmental improvement. The purpose of this research was to get insight into the environmental content of projects carried out by local action groups. Findings indicate for a low proportion of projects located within the second axis. Projects are mostly about the protection of natural resources and solving environmental challenges. The contribution of these is mostly in terms of rising of awareness and disseminating information about the environmental challenges among the rural population. We have find out that public sector is the most active in creating content of environmental projects.

KEYWORDS: Local action groups, LEADER, natural resources, environment, rural development

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 PODEŽELJE IN OKOLJSKA VPRAŠANJA	3
2.1 Naravni viri na Slovenskem podeželju	4
2.1.1 Voda	5
2.1.2 Gozd	8
2.1.3 Kmetijske površine.....	10
2.2 Pomembnejši okoljski izzivi na slovenskem podeželju	12
2.2.1 Izguba biotske raznovrstnosti in ogrožanje ekosistemov.....	13
2.2.2 Onesnaževanje vode in podtalnice	15
2.2.3 Opuščanje obdelovanja kmetijskih površin	18
3 RAZVOJ PODEŽELJA IN LOKALNE AKCIJSKE SKUPINE	21
3.1 Razvoj podeželja v Sloveniji.....	21
3.2 Program razvoja podeželja 2007- 2013.....	24
3.3 Lokalne akcijske skupine	27
4 METODOLOGIJA	32
4.1 Opis uporabljenih metod pri pridobivanju podatkov	32
4.2 Opis vzorca.....	32
4.3 Opis poteka pridobivanja podatkov	34
4.4 Omejitve pričujočega dela.....	35
5 REZULTATI IN DISKUSIJA	36
5.1 Okoljske vsebine projektov	36
5.2 Oblikovanje vsebine projektov	46
5.3 Kmetijska zemljišča v okoljskih projektih.....	51
5.4 Območje, na katero se projekti navezujejo	52
6 ZAKLJUČEK	54
6.1 Odgovori na raziskovalna vprašanja	54
6.2 Sklepi in priporočila raziskave.....	56
7 LITERATURA	58
8 PRILOGE	67

KAZALO SLIK

Slika 1: Shema politike razvoja podeželja za obdobje 2007-2013.	25
Slika 2: Število in deleži okoljskih projektov po statističnih regijah.....	38

KAZALO TABEL

Tabela 1: Količina sladkovodnih virov na prebivalca (1000m ³ na prebivalca)	6
Tabela 2: Površine zemljiških kategorij po načinu pridelave (ha).....	12
Tabela 3: Povprečne letne vrednosti nitratov v podzemni vodi bolj obremenjenih vodnih telesih (mg/l)	17
Tabela 4: Število ekoloških kmetij in kmetij v preusmeritvi v Sloveniji.....	23
Tabela 5: Razdelitev LAS po statističnih regijah.....	33
Tabela 6: Število in delež okoljskih projektov po statističnih regijah	39
Tabela 7: Število in deleži odgovorov o naravnih virov, navedenih v vsebinah okoljskih projektov po statističnih regijah.	41
Tabela 8: Število in deleži odgovorov o okoljskih izzivih po statističnih regijah	43
Tabela 9: Število in delež odgovorov o ciljnih okoljskih projektov	44
Tabela 10: Število in delež odgovorov o pričakovanih rezultatih okoljskih projektov	45
Tabela 11: Število in deleži nosilcev projektov po sektorjih	47
Tabela 12: Število in delež partnerjev projektov po sektorjih	48
Tabela 13: Število in deleži odgovorov o ciljnih skupinah okoljskih projektov.....	49
Tabela 14: Število in delež odgovorov o motivih za prijavo projekta	50

1 UVOD

S sprejetjem Programa razvoja podeželja za obdobje 2007-2013 je Slovenija ustanovila lokalne akcijske skupine v okviru katerih je začela izvajati pristop LEADER. Ta pristop je namenjen krepitevi načel podpore v razvoju podeželja in je nekakšna horizontalna prioriteta nad ostalimi tremi osmi¹ Programa razvoja podeželja. Zato morajo ukrepi v okviru te osi prispevati k uresničevanju splošnih ciljev LEADER osi, to pomeni gradnjo lokalnih zmogljivosti ter hkrati prispevati k doseganju ciljev ostalih treh osi. Lokalne akcijske skupine izvajajo LEADER projekte, katerih namen je uresničevanje lokalnih razvojnih strategij. Le-te se nanašajo na lokalna območja na podeželju, ki pa postaja vse bolj multifunkcijski prostor. Tu se prepletajo gospodarski, demografski in prostorski razvoj, obenem pa se podeželski prostor čedalje bolj spopada z okoljskimi izzivi 21. stoletja. Med pomembnejše okoljske izzive Crnčec (2012) prišteva onesnaževanje zraka, pomanjkanje pitne vode, trgovanje z nevarnimi snovmi in odpadki, erozijo tal, upadanje biotske raznovrstnosti in zlasti globalne podnebne spremembe. Vse te pa označuje kot probleme, ki postavljajo pod vprašaj sam obstoj človeške družbe in sodobne mednarodne skupnosti. Zavedanje pomena okoljskih izzivov pa odpira mnoga vprašanja tudi na slovenskem podeželju, kot so npr. izkoriščanje naravnih virov, kakovost pitne vode, proces degradacije kulturne krajine, zmanjševanje biotske raznovrstnosti, itd. Namen pričujoče naloge je pridobiti podrobnejši pregled okoljskih vsebin, ki jih podajajo izvedeni LEADER projekti, saj je bil doprinos lokalnih akcijskih skupin k uresničevanju ciljev druge osi Programa razvoja podeželja do sedaj neraziskan. Da bi pojasnili vlogo lokalnih akcijskih skupin ter njihov prispevek k okoljskim izzivom, smo si zastavili osnovno vprašanje in sicer, ali lokalne akcijske skupine uresničujejo cilj Programa razvoja podeželja Republike Slovenije, ki skuša doseči izboljšanje stanja okolja na podeželju?

---

¹ Program razvoja podeželja 2007-2013 je glede na cilje in vsebino razdeljen na naslednje štiri osi: 1. os: izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja, 2. os: izboljšanje okolja in podeželja, 3. os: izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva ter 4. os: pristop LEADER za podporo doseganja ostalih ciljev

V okviru tega raziskovalnega dela zato želimo:

1. raziskati v kakšnem obsegu in na kakšen način so projekti, ki jih podpirajo lokalne akcijske skupine namenjeni k izboljšanju stanja okolja na slovenskem podeželju (koliko je omenjenih projektov, ali se ti projekti navezujejo na varovanje naravnih virov ali na okoljske izzive, kakšni so cilji projektov, katere so najpogostejše ciljne skupine ter kakšni so bili pričakovani rezultati)?
2. predstaviti na kakšen način se oblikujejo vsebine projektov namenjenim k izboljšanju stanja okolja (npr. kdo sodeluje pri projektih, na kakšen način ter zakaj sodeluje)?
3. ugotoviti ali so projekti, ki obravnavajo okoljsko tematiko namenjeni trajnostni rabi kmetijskih zemljišč in sonaravnih oblik kmetovanja (koliko je teh projektov, ali njihove vsebine prispevajo k sonaravnemu kmetovanju)?
4. ugotoviti ali se vsebine projektov navezujejo na okoljsko problematiko širšega ali ožjega območja (kakšna so območja, ki jih pokrivajo LAS, kakšna območja zajemajo izvedeni projekti)?

2 PODEŽELJE IN OKOLJSKA VPRAŠANJA

Slovensko podeželje se je s tradicionalnim načinom obdelovanja zemlje oblikovalo skozi stoletja. Kulturna krajina, v kateri se prepletajo kmetijske in gozdne prvine, se je sooblikovala v skladu z naravnimi geografskimi in pokrajinskimi značilnostmi. Lokalno okolje pa je skozi zgodovino ljudem na podeželju narekovalo način izrabe virov, ki so jih imeli na razpolago. Podeželje je zato tudi območje ali prostor naravnih virov, ki jih človek že od nekdaj uporablja za svoj obstoj. Pomen izkoriščanja naravnih virov pa je pomembno vprašanje varstva okolja, ki se je pojavilo predvsem ob zavedanju njihove omejenosti ter njihovega medsebojnega krhkega ravnovesja. Smrekar (2006) navaja, da sodobno razumevanje naravnih procesov vedno bolj sooča ljudi s spoznanjem, da teh procesov ni mogoče popolnoma podrediti človekovim interesom. Slovenija je leta 2005 sprejela Nacionalni program varstva okolja, ki je osnovni strateški dokument na področju varstva okolja. Njegov cilj je splošno izboljšanje okolja in kakovosti življenja ter varstvo naravnih virov. Varstvo okolja je v najbolj splošnem pomenu skrb za zdravo, čisto okolje, oziroma prizadevanje za ohranjanje še neobremenjenega okolja (preventiva) ter za izboljševanje že prizadetega, morda celo preobremenjenega (kurativa) okolja (Smrekar, 2006). Sestavni del varstva okolja je varovanje sleherne njegove sestavine, od zraka, vode, prsti do pestrosti rastlinskih in živalskih vrst ter njihovega genskega materiala (Smrekar, 2006). Varstvo okolja so aktivnosti z namenom trajnega ohranjanja narave, njene raznovrstnosti in avtohtonosti vrst, habitatov: ukrepi zaščite naravnih znamenitosti, spodbujanje in urejanje razmerij med človekom in naravo, odpravljanje motenj v okolju in krepitev samoregulacijskih procesov, uresničevanje sonaravno trajnostnega razvoja z ustreznim gospodarjenjem in prostorskim redom; ključna dejavnika razvoja in varstva okolja sta znanost in izobraževanje (Lah, 2002).

Vedno večja potrošnja naravnih virov in sodoben način življenja velikokrat vodita do pretiranega izkoriščanja ali neprimerne ravnanja z naravnimi viri, posledice tega pa lahko privedejo do neugodnih vplivov na okolje in na zdravje ljudi. Smrekar (2006) navaja, da varstvo okolja sloni na vse bolj uveljavljenem dvomu, oziroma spoznanju o neperspektivnosti (do)sedanjega razvojnega modela človeške družbe,

zlasti dosedanjih načinov gospodarjenja, ker vsi preveč temeljijo na netrajnostni rabi naravnih virov in nezadostnem upoštevanju zakonitosti narave. Na naše ravnanje z okoljem, naravo in naravnimi viri vpliva okoljska zavest in vzpostavljen sistem vrednot – katere vrednote vidimo, prepoznamo v naravi oziroma širše, v okolju (Lampič in Mrak, 2008). Spremljanje odnosa prebivalstva do stanja okolja se je z dvigom okoljske zavesti ter s pojavom civilnih, političnih, okoljskih in zelenih gibanj v zadnjih nekaj desetletjih močno povečalo (Šalej, 2002). Ob enem pa se v ospredje vse bolj postavlja vprašanje sonaravnega razvoja, ohranitve podeželskega prostora kot celote in posledično naravnih virov v tem prostoru, njihovega izkoriščanja in nenazadnje tudi varovanja. Plut (2002) opredeljuje sonaravnost kot zakonitostim narave, nosilnostim okolja in zmogljivostim naravnih virov, čim bolj prilagojeno materialno delovanje družbe, njenega gospodarstva in drugih dejavnosti. Sonaravni razvoj, nenazadnje tudi sonaravno upravljanje z naravnimi viri je usmerjeno k celostni zasnovi, ki vključuje poleg varstva okolja tudi izboljšanje človekovega okolja, ohranjanje raznolikosti ekosistemov in njihove vitalnosti, poleg tega pa predvideva tudi zmanjšanje izčrpavanja neobnovljivih virov. V naslednjih poglavjih bomo izpostavili nekaj naravnih virov in okoljskih vprašanj ter s tem skušali osvetliti njihovo stanje in pomen za slovensko podeželje, družbo in okolje.

2.1 Naravni viri na Slovenskem podeželju

Človeško preživetje je odvisno od izkoriščanja naravnih virov. V širšem smislu so naravni viri vse sestavine in značilnosti okolja, ki omogočajo obstoj življenja na Zemlji (zrak, voda, prst), oziroma lahko zadovoljujejo posamezne potrebe ljudi, kot so npr. proizvodne (rude, energetske viri, obdelovalna zemlja) ali rekreacijske (Vovk Korže, 2002). Naravni viri so lahko obnovljivi (so v nenehnem kroženju in imajo sposobnost obnavljanja) ali neobnovljivi (sposobnost obnavljanja je veliko počasnejša v primerjavi z njihovo stopnjo izkoriščanja). Problematika naravnih potencialov in njihove rabe je aktualna od sedemdesetih let naprej, ko so strokovnjaki začeli opozarjati na meje rasti, povezane s končnostjo neobnovljivih virov, omejeno zmožnostjo obnavljanja obnovljivih virov in omejeno sposobnostjo okoljskih sestavin za sprejem in razgradnjo najrazličnejših snovi (Vovk Korže,

2002). Ravno zaradi tega je upravljanje in izkoriščanje naravnih virov pomembno vprašanje za sedanje kot tudi za prihodnje generacije, saj sedanji način ravnanja in gospodarjenja z naravnimi viri opredeljuje njihovo stanje, kot tudi obnavljanje v prihodnosti. Posledice neustrezne rabe naravnih virov lahko privedejo do negativnih vplivov na okolje ter posredno vplivajo tudi na zdravje ljudi.

Lokalne okvire izkoriščanja naravnih virov pa je v zadnjih desetletjih presegla mednarodna izmenjava ali globalno trgovanje z njimi in s tem okrepilo njihov pomen v svetu. Slovenija je zaradi svoje geografske lege, ki vključuje alpski, kraški, dinarski in panonski svet pokrajinsko raznolika, kar se kaže tudi v raznovrstnih naravnih virih. Med pomembnejše naravne vire ki sooblikujejo slovensko krajino ter prispevajo k razvoju slovenskega podeželja sodijo voda, gozdovi ter kmetijska zemljišča. Zato smo se v nadaljevanju osredotočili na slednje.

2.1.1 Voda

Voda je strateški in eden najpomembnejših naravnih virov, saj zagotavlja življenje na Zemlji, potrebna je tudi za normalno delovanje človeškega organizma. Voda predstavlja življenjsko okolje tudi različnim živalim in rastlinam, zato je nepogrešljiv element v okolju. Pomembna je tudi njena kakovost, saj ima le-ta ključen pomen pri zagotavljanju zdravja ljudi ter ravnovesja v delovanju ekosistemov.

Uporabnost vode je zelo široka. Poleg rabe vodnih virov za oskrbo gospodinjstev, industrije ter kmetijstva imajo vodni viri tudi energetske in nenazadnje turistično-rekreativni potencial. Po absolutni količini vodnih virov, njihovi raznovrstnosti in internih vodnih virih na prebivalca se Slovenija uvršča med najbolj bogate evropske države (Plut, 2005). Vodno bogastvo Slovenije so tudi izviri, naravna in umetna jezera ter del Jadranskega morja. Po podatkih statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS) (Svetovni dan voda 2011, 2011) skupna količina vode na prebivalca v Sloveniji skoraj za štirikrat presega evropsko povprečje (Tabela 1). Količina vode pa je odvisna od padavin, ki so v Sloveniji neenakomerno razporejene. Največ padavin je v zahodnem goratem svetu, najmanj pa jih je na vzhodnem delu,

ki je najbolj ravninski. Zato so v vzhodni Sloveniji suše pogostejše, kar je iz kmetijskega vidika dokaj neugodno, saj je v tem delu države največ kmetijskih zemljišč. Nekateri avtorji suše pripisujejo tudi podnebnim spremembam. V zvezi s tem Bergant (2010) navaja, da je poleg sprememb povprečnih količin padavin pomemben predvsem vpliv podnebnih sprememb na nekatere izredne dogodke, kot so daljša obdobja suše ali močni nalivi. Projekcije sprememb podnebja in potencialni vplivi na evapotranspiracijo in pogostnost kmetijskih suš tj. obdobja daljšega pomanjkanja padavin, katerih posledice se kažejo v obsežni prizadetosti kmetijskih rastlin in posledičnem zmanjšanju pridelka, niso obetavni. Pomanjkanje padavin ali njihova neustrezna časovna razporeditev že predstavljata obstoječ problem in tveganje tudi v Sloveniji. Izrazite kmetijske suše se pojavljajo v Sloveniji v povprečju najpogosteje v vegetacijskem obdobju od aprila do septembra na dveh območjih: v jugozahodni in v severovzhodni Sloveniji, kjer je v zadnjih štiridesetih letih prizadela kmetijske rastline več kot tridesetkrat (Sušnik, 2003). Vse to pomembno vpliva na naravne vire, ter posledično na kakovost življenja podeželskega prebivalstva in bivalno kulturo.

Tabela 1: Količina sladkovodnih virov na prebivalca (1000m³ na prebivalca)

Države EU	Količina sladkovodnih virov na prebivalca
Finska	20.7
Švedska	19.8
Slovenija	15.8
Latvija	14.9
Slovaška	14.8
Bolgarija	14.1
Madžarska	11.6
Irska	10.7
Romunija	10.5
Avstrija	10.1
Estonija	9.2
Litva	7.3
Portugalska	6.9
Grčija	6.4
Nizozemska	5.4
Luksemburg	3.3
Danska	3.0
Francija	2.9
Velika Britanija	2.9
Italija	2.9
Španija	2.4
Nemčija	2.3
Belgija	1.9
Poljska	1.7

Češka	1.5
Ciper	0.4

Vir: Eurostat, 2011.

Kakovost življenja je povezana tudi s kakovostjo pitne vode. Zdrava in neoporečna voda nam omogoča življenje in je eden od osnovnih pogojev zdravja. Zahteve, ki jih mora izpolnjevati pitna voda v Sloveniji so določene v Pravilniku o pitni vodi², ki je bil sprejet z namenom zagotavljanja varovanja zdravja ljudi pred škodljivimi učinki zaradi kakršnegakoli onesnaženja pitne vode. V Sloveniji večino pitne vode načrpamo iz podzemnih virov, le manjši delež pitne vode pridobimo iz površinskih voda. Zaradi zdravstveno škodljive stopnje onesnaženosti vodnih tokov so med viri oskrbe s pitno vodo najpomembnejša območja talne vode (54% vse načrpane vode) in kraški izviri (43%), le nekaj odstotkov pa se črpa iz površinskih vod (reke) (Brečko Grubar in Plut, 2001). Zaloge podzemnih voda so v Sloveniji prostorsko zelo neenakomerno razporejene, skoraj dve tretjini zalog se nahaja v njenem osrednjem delu, to je porečje Save. Z najmanjšimi zalogami pa izstopa skrajni severovzhodni del države (porečje Mure) in skrajni jugozahodni del države (območje obale) (Strokovne podlage..., 2002).

Po podatkih Inštituta za varovanje zdravja Republike Slovenije (v nadaljevanju IVZ) je kakovost pitne vode v Sloveniji dobra, kar na splošno velja predvsem za velika oskrbovalna območja, ki oskrbujejo več kot 10 000 prebivalcev in deloma srednja s 1000 do 10 000 prebivalci. Približno tretjina prebivalcev Slovenije uporablja pitno vodo, za katero ni potrebna nikakršna priprava (npr. v Ljubljani). Nasprotno pa je mikrobiološka kakovost pitne vode problematična na malih oskrbovalnih območjih na podeželju, zlasti tistih, ki oskrbujejo do 500 prebivalcev, kar lahko povzroči akutne izbruhe bolezni (Kakovost pitne vode..., 2010). Brečko Grubar in Plut (2001) navajata, da je kakovost vodooskrbe v lokalnih vodovodih pogosto neustrezna, saj je bila večina vodovodov zgrajena brez ustrezne tehnične dokumentacije, vzdrževanje pa je pogosto nestrokovno ali ga sploh ni, varovanje zaledij in vplivnih območij zajetih virov pa je pomanjkljivo oz. nepopolno.

² Pravilnik o pitni vodi – Ur. list RS, št. 19/04, 35/04, 26/06 in 92/06.

Na področju kemijske varnosti pitne vode pa je po navedbah IVZ voda kemijsko onesnažena zlasti na severovzhodu in jugovzhodu, manj v osrednjem delu države, in sicer zaradi nepravilne rabe pesticidov in nitratov na vodovarstvenih območjih, predvsem pa zaradi intenzivnega kmetijstva (Kakovost pitne vode..., 2010).

2.1.2 Gozd

Slovenija sodi med tri najbolj gozdnate države v Evropi, saj po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije gozdovi pokrivajo kar 58% površine države in s tem prispevajo k svojevrstni identiteti Slovenske pokrajine (Splošni podatki in dejstva..., 2011). Na gospodarjenje z gozdovi vpliva poleg količine in kvalitete gozdov tudi lastništvo gozdov. V Sloveniji je več kot 70% gozdov v zasebni lasti (več kot 300000 lastnikov), povprečna gozdna posest pa je velika okoli 2,5 ha (Splošni podatki in dejstva..., 2011). Ta dva podatka kažeta na neugodno posestno strukturo, ki povzroča nezainteresiranost za delo v gozdu, saj gozdovi na tako majhnih posestih niso gospodarsko zanimivi.

Gozdovi v Sloveniji imajo veliko lesno zalogo, ki predstavlja okoljski in gospodarski potencial (Pohleven, 2009). V okviru gospodarske vloge gozdov je najpomembnejša funkcija pridobivanja lesa. Les kot naravni vir sodi med pomembnejše obnovljive naravne vire v državi in je primeren tako za energetske namene (predelava v biomaso) kot tudi za predelovalno industrijo. Izraba lesa lahko predstavlja dodaten vir zaslužka tudi za lastnike gozda. Pohleven (2009) navaja, da bi povečana lesna proizvodnja na podeželju znatno prispevala k razvoju pokrajin in decentralizaciji slovenskega gospodarstva. Dodaja tudi, da bi preusmeritev našega gospodarstva na domače naravne vire in opiranje na lastne energetske zmožnosti v času boja proti podnebnim spremembam in globalni gospodarski krizi pomenila novo možnost za razvoj Slovenije.

Velik pomen za celotno družbo pa ima tudi socialna vloga gozda. Gozd zagotavlja poleg prostora za sprostitev (mir, ugodni mikroklimatski pogoji, odsotnost hrupa, itd.) in rekreacijo (sprehod, tek, kolesarjenje, itd.) tudi možnost izobraževanja o ekosistemih in naravnih zakonitostih (gozdne učne poti, naravoslovne poti, itd.),

poleg tega pa tudi turistične dejavnosti (opazovanje narave, naravoslovna fotografija, nabiranje gozdnih sadežev, itd.), vzgojne aktivnosti, raziskovanje, nenazadnje ima gozd tudi estetsko vlogo, ki se izraža bodisi s posameznimi drevesi v krajini, gozdnimi zaplatami ali velikimi površinami strnjene gozda.

Poleg gospodarske in socialne vloge pa imajo gozdovi tudi okoljsko funkcijo. Gozd ima v okoljskem smislu pomembno vlogo, tako na lokalnem kot tudi na globalnem nivoju. Gozdovi na lokalnem nivoju pripomorejo k ohranjanju biotske raznovrstnosti, z zadrževanjem padavin zmanjšujejo erozijsko delovanje vode, blažijo temperaturne razlike, ščitijo pred vetrom, hrupom in plazovi, varujejo vire pitne vode, nudijo življenjski prostor različnim živalskim in rastlinskim vrstam itd. Na globalnem nivoju pa vplivajo tudi na blažitev podnebnih sprememb, saj pripomorejo k ponoru ogljikovega dioksida (CO₂), ki je eden izmed pomembnejših povzročiteljev učinka tople grede. Po podatkih Gozdarskega inštituta Slovenije v povprečju 1 hektar gozda v Sloveniji letno v nadzemni in podzemni lesni masi akumulira 9 ton CO₂. Zadrževanje ogljikovega dioksida v lesu pa je lahko tudi trajnejše. Z izdelavo lesenih izdelkov se ogljikov dioksid skladišči še vrsto let in tako gozdovi dodatno prispevajo k redukciji toplogrednega plina v ozračju in na ta način prispevajo k umiritvi podnebnih sprememb (Pohleven, 2009). Gozdovi pa s svojim delovanjem vplivajo tudi na ostale ekosisteme. Ekosistemske usluge gozda koristijo tako ekosistemi, ki so povezani z gozdnim ekosistemom (sladkovodni ekosistemi, agrarni ekosistemi), kot tudi človek, ki ga v teh interakcijah ne moremo obravnavati ločeno (Debeljak, 2011).

Naravne ujme (kot so žled, veter, sneg, itd.), gozdni požari, glive in bolezni, ogroženost zaradi insektov ter onesnaženost ozračja so pomembnejši vzroki za sanitarno sečnjo v gozdu. V obdobju 1994–2010 je sanitarni posek v Sloveniji v povprečju znašal 31% celotnega poseka (Poročilo Zavoda za gozdove..., 2010, 32). Omenjeni dejavniki pa v največji meri zmanjšujejo biološko in ekološko stabilnost gozdov v Sloveniji.

2.1.3 Kmetijske površine

Kmetijske površine so pomemben naravni vir, ki je prvotno namenjen kmetijski rabi, ki s tem zagotavlja prehransko varnost. Po podatkih Statističnega urada republike Slovenije med kmetijskimi zemljišči v uporabi obsegajo največji delež trajni travniki in pašniki (57%), sledijo njive skupaj z drevesnicami (37%) in trajnimi nasadi (6%) (SURS, 2011). Poleg tega je za Slovenijo značilna velika razdrobljenost kmetijskih zemljišč in relativno majhna posest. Več kot polovica kmetij je manjših od 2 ha in skoraj 70 % manjših od 5 ha. Te kmetije so skupaj s kmetijami velikostnega razreda od 6 do 10 ha, temelj kmetijske pridelave v Sloveniji in zavzemajo kar dve tretjini kmetijskega prostora v Sloveniji (Cunder, 2002). Neugodna lastniška struktura pa zmanjšuje konkurenčno sposobnost Slovenskega kmeta v primerjavi s kmeti v drugih Evropskih državah. Nenazadnje so geografske značilnosti tiste, ki lahko omejujejo pridelavo. Naravne danosti za kmetijsko pridelavo so v Sloveniji relativno slabe in omejene, kar se kaže tudi v spremembah v krajini. Ravbar (2006) navaja, da so največje spremembe zemljiških kategorij³ povezane s povečanjem gozdnih in zmanjševanjem kmetijskih površin. V rodovitnem dnu kotlin in ravnin, kjer praktično ni omejitev za moderno in učinkovito kmetijsko pridelavo, se nahaja le slaba četrtnina vse kmetijske zemlje. Povsod drugod je zaradi različnih naravnih omejitev proizvodna sposobnost kmetijskih zemljišč manjša, pridelava pa je manj intenzivna in dražja (Cunder, 2001). Način obdelave lahko pomembno vpliva na kakovost tal kmetijskih zemljišč. Zagotavljanje višje kakovosti kmetijskih zemljišč pa se lahko doseže s trajnostnim in sonaravnim načinom gospodarjenja s kmetijskimi zemljišči.

Sonaraven način obdelave kmetijskih površin zagotavlja ekološko kmetijstvo, saj je pri takem načinu kmetovanja poudarjena težnja po gospodarjenju v skladu z naravnimi danostmi. Način pridelave pri ekološkem kmetijstvu sledi ravnovesju v ekosistemih, kroženju hranil in ohranjanju biotske raznovrstnosti. Spodbuja se uporabo metod, ki slonijo na racionalni rabi naravnih virov, kot so kolobarjenje, živalska gnojila, zeleno gnojenje, kompostiranje, biotični nadzor škodljivcev, itd. Pri

---

³ Zaradi prostorskega urejanja se zemljišča delijo v tri osnovne kategorije: stavbna zemljišča, kmetijska zemljišča (travniki in pašniki, sadovnjaki, vinogradi, njive in vrtovi) in gozdovi.

ekološkem načinu kmetovanja je prepovedana uporaba kemično-sintetičnih gnojil in pesticidov ter hormonov. Prepovedana je tudi raba gensko spremenjenih organizmov⁴. S podobnimi ukrepi se zagotavlja sonaravnost obdelave zemljišč. Za ekološko pridelano hrano je značilno, da je pridelana brez pesticidov in lahko topnih mineralnih gnojil. Dovoljena je uporaba organskih gnojil (npr. hlevski gnoj) in naravnih rudninskih gnojil (npr. kamena moka) (Blatnik in Dovečar, 2010).

Ekološko kmetovanje je naravi prijazno in trajnostno naravnano gospodarjenje, ki pripomore k ohranjanju oziroma izboljševanju biotske raznovrstnosti, ohranjanju virov pitne vode, ohranjanju kulturne kmetijske krajine, varstvu okolja itd. Lobley in sod. (2009) v svojem članku navajajo, da ekološko kmetijstvo zagotavlja razvoj podeželja z večjo zaposlenostjo in tesnejšimi povezavami z lokalnim gospodarstvom, ki privede do ponovnega povezovanja potrošnikov s proizvajalci in spodbujanju pozitivne gospodarske krovne organizacije. Potrošniki, ki kupujejo ekološko pridelano hrano poleg zdrave hrane cenijo tudi skrb za okolje, ki ga zagotavlja omenjen način pridelave hrane. Ekološka oblika kmetovanja naj bi zagotavljala tudi višjo kakovost in varno proizvedeno hrano z visoko hranilno vrednostjo. Blatnik in Dovečar (2010) navajata, da se v Sloveniji povečuje ozaveščenost ljudi in interes potrošnikov po ekološko pridelani hrani, saj že sedanja ponudba ne zadovoljuje celotnega povpraševanja, zaradi česar se veliko hrane uvozi s tujine. Temu sledi tudi trend povečevanja površin kmetijskih zemljišč, ki so namenjena ekološkemu načinu pridelave (Tabela 2). Po podatkih Ministrstva za kmetijstvo in okolje je bilo v Sloveniji leta 2011 v ekološko pridelavo vključenih 6,8% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi.

---

⁴ Gensko spremenjen organizem (GSO) je organizem, v katerega je z uporabo sodobnih metod biotehnologije vnesen točno določen gen za točno določeno lastnost iz drugega organizma. GSO so lahko mikroorganizmi (bakterije, glive, virusi), rastline in živali (Gensko spremenjeni organizmi, 2011).

Tabela 2: Površine zemljiških kategorij po načinu pridelave (ha)

Zemljiške kategorije	Ekološka pridelava				
	2007	2008	2009	2010	2011
Njive in vrtovi	1982,42	2193,13	2382,35	2556,97	2771,91
Trajni travniki in pašniki	20993,34	23285,51	22668,79	21668,16	23793,92
Sadovnjaki	538,16	588,34	647,86	647,04	707,66
Vinogradi	44,66	52,50	90,77	149,58	131,83
Oljčniki	1,70	5,47	26,56	31,99	42,93

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, 2011

Poleg prehrabene funkcije, ki jo zagotavljajo določene vrste kmetovanja, pa kmetijska zemljišča zagotavljajo tudi mnoge okoljske funkcije. Kmetijska zemljišča, predvsem pa travniki in pašniki predstavljajo življenjsko okolje številnim rastlinskim (trave, zdravilne zeli itd.) in živalskih vrstam (ptice, metulji, hrošči, pajki, plazilci itd.), ter tako zagotavljajo biotsko raznovrstnost. Travinje združuje mnoge rastline, živali in mikroorganizme. V primerjavi z gozdom in njivskimi površinami je travinje biotsko mnogo pestrejša (Fedoroff in sod., 2005). Poleg tega travniki pripomorejo h kroženju hranil, filtriranju vode ter vezavi ogljikovega dioksida. Nenazadnje travniki in pašniki prispevajo tudi k slikoviti kulturni krajini, ki se je izoblikovala skozi stoletja s tradicionalnim načinom obdelovanja zemlje. Zaradi opuščanja košnje ali drugih človeških posegov v krajini (npr. izsuševanje), pa se življenjski pogoji na travnikih ali pašnikih spreminjajo, izgublja se tudi življenjski prostor nekaterih vrst živali ali rastlin, ki so vezane na specifično okolje, ki ga travnik ali pašnik zagotavlja. Zato je skrb za zagotavljanje ohranjanja kmetijskih površin pomembna naloga, ki ostaja predvsem v rokah kmetov oziroma lastnikov zemljišč, saj kot navaja Žvikartova (2010) v Sloveniji kmetijski sektor ne pozna načrtovanja z upravljavskimi načrti (kot npr. gozdarstvo), zato so naravovarstveni cilji v kmetijski kulturni krajini brez specifično zastavljenih ukrepov težje dosegljivi.

2.2 Pomembnejši okoljski izzivi na slovenskem podeželju

Ljudje smo odvisni od stanja v okolju, saj je čisto in zdravo okolje pomembna prvina in pogoj, ki vplivata na življenje, počutje in zdravje ljudi. Zavedanje pomena okolja pa odpira mnoga vprašanja, ki so povezana z okoljskimi temami na slovenskem podeželju, kot so kakovost pitne vode, zmanjševanje biotske raznovrstnosti, kakovost

zraka, varstvo okolja, ravnanje z odpadki, trajnostna raba naravnih virov, degradacija kulturne krajine, segrevanje ozračja, itd. Reševanje okoljskih izzivov je zelo široko in kompleksno področje, ki v naši nalogi predstavlja delno omejitev pri zajemanju zgoraj navedenih problemov, zato se bomo v nadaljevanju osredotočili na naslednje okoljske izzive: izguba in opuščanje kmetijskih površin, izguba biotske raznovrstnosti in ogrožanje ekosistemov, onesnaževanje vode in podtalnice.

2.2.1 Izguba biotske raznovrstnosti in ogrožanje ekosistemov

Po 2. členu Konvencije o biotski raznovrstnosti⁵ le-ta pomeni raznolikost živih organizmov iz vseh virov, ki zajemajo med drugim kopenske, morske in druge vodne ekosisteme ter ekološke komplekse, katerih del so: to vključuje raznovrstnost samih vrst, med vrstami in raznovrstnost ekosistemov (Pregled stanja..., 2001). Biotska raznovrstnost ali biotska pestrost je pogoj za zagotavljanje nemotenega delovanja in stabilnosti ekosistemov ter vzdrževanje naravnega ravnovesja, zato je njeno zmanjševanje ali izginjanje problematično. Spreminjanje biotske raznovrstnosti skozi zgodovino je naraven proces razvoja vrst, pri tem pa sta problematični predvsem stopnja in hitrost sprememb, ki se dogajajo zadnjih nekaj desetletij. Danes smo priča drugačnemu izumiranju vrst, ki je antropogeno pogojeno in poteka neprimerno hitreje od naravnega. Glede izumiranja vrst so ocene zelo različne, vendar je dejstvo, da je stopnja izumiranja veliko večja od naravnega povprečja, ki ga ocenjujejo na 2-3 vrste na leto, zato lahko govorimo o množičnem izumiranju, katerega glavni vzrok je človek (Pregled stanja..., 2001). Človek s svojim nepremišljenim delovanjem lahko močno degradira okolje. S krčenjem gozdov, širjenjem puščav, onesnaževanjem, melioracijami, regulacijami, urbanizacijo in gradnjo prometnic (fragmentacija habitatov) uničuje prvotne biotope in povzroča prehitro izumiranje vrst, katerim krči življenjski prostor (Plut, 1998). Merilo ohranjenosti biotske raznovrstnosti so tudi vrste, ki jim grozi izumrtje ali so ogrožene. Med ostale pomembnejše vzroke za upadanje biotske raznovrstnosti Mršić (1997) prišteva onesnaževanje in zastrupljanje zraka, tal in vode (zaradi industrijskih in komunalnih odpadkov, pesticidov, umetnih gnojil), melioracije, monokulturno intenzivno kmetijstvo, širjenje urbanih površin,

---

⁵ Konvencija o biotski raznovrstnosti je bila sprejeta leta 1992 v Rio de Janeiru, v Sloveniji pa ratificirane leta 1996

tehnizacija z infrastrukturnimi objekti (cestno, železniško omrežje), množični turizem in rekreacija ter intenzivno izkoriščanje nekaterih rastlin in živali.

Za ohranjanje biotske raznovrstnosti je ključnega pomena razmerje med raznovrstnostjo ekosistema (številom vrst, ki ga gradijo) in njegovo notranjo stabilnostjo. Ekosistemi so že sami po sebi izjemno kompleksne skupnosti z nešteti interakcijami, poleg tega pa so tudi odprti sistemi, na katere vpliva širok spekter zunanjih dejavnikov (Pregled stanja..., 2001). Med bolj ogrožene ekosisteme v Sloveniji sodijo ekosistemi tal (neustrezna raba tal, zakisovanje, vnos težkih kovin itd.), gorski ekosistemi (onesnaženje na daljavo in globalne spremembe), podzemni habitati (onesnažena voda, odlaganje odpadkov v jame) in mokrišča (načrtno izsuševanje zaradi kmetijske rabe prostora, gradnja infrastrukture itd.). Primer ogroženega tipa mokrišč v Sloveniji so mokrotni travniki. Paušič in sod. (2011) navajajo, da se je število mokrotnih ravnikov na Goričkem od leta 2003 do danes zmanjšalo za kar 65,2%. Zanje pa je značilna izredno visoka biotska raznovrstnost v okviru vrst, ekosistemov, krajin in regij. Le-ti se pojavljajo na občasno poplavljenih rastiščih. Med najbolj ogrožene pa sodijo mokrotni travniki v SV delu Slovenije. Paušič in sod. (2011) navajajo, da se že z majhnim vnosom hranil (gnojenje) lahko namreč popolnoma spremeni vrstna sestava travnika, to pa je tudi eden izmed vzrokov hitrega izginjanja takšnih sestojev v Prekmurju in celotni Sloveniji.

Slovenija se uvršča med geografsko najbolj raznolike države v Evropi, kar je pripomoglo tudi k pestri sestavi oblik življenja na tem območju. Stanje ohranjenosti biotske raznovrstnosti v Sloveniji je v primerjavi z ostalimi Evropskimi državami razmeroma dobro. V Sloveniji imamo z Zakonom o ohranjanju narave določena zavarovana območja. To so obsežne ekosistemske celote z visoko ravniyo biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti, ki so namenjena ohranjanju naravnih vrednot, biotske raznovrstnosti, krajinske pestrosti ter varovanju kulturne krajine. Obsegajo slabih 13% površine Slovenije (Narava in biotska..., 2011). To so lahko širša zavarovana območja, med katera spadajo narodni, regijski ali krajinski park, ter ožja zavarovana območja, med katere uvrščamo naravni spomenik, strogi naravni rezervat in naravni rezervat (ZON, 1999). Največje zavarovano območje v državi predstavlja Triglavski narodni park, ostala večja zavarovana območja pa so Krajinski park

Goričko, Regijski park Kozjansko, Krajinski park Ljubljansko barje in Notranjski regijski park. Z Zakonom o ohranjanju narave pa imamo v Sloveniji opredeljena tudi posebna varstvena območja, naravne vrednote in ekološko pomembna območja⁶, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti za prihodnje rodove. Omrežja posebnih varstvenih območij so bila v Sloveniji uvedena kot pridružitvena obveznost in kot instrument za izpolnjevanje direktive o pticah in habitatih. Posebna varstvena območja, v okvir katerih sodijo območja Natura 2000⁷, so namenjena ohranjanju redkih ali ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in habitatov. To v praksi pomeni ohranjanje njihovega ugodnega stanja z opuščanjem ali izvajanjem določenih ukrepov kot so npr. paša ali košnja suhih travnikov po cvetenju ali gnezdenju. Izjemna ekosistemska mozaičnost Slovenije se odraža predvsem v visokem deležu (35,5%) območij Natura 2000, še bolj pa v obsegu ekološko pomembnih območij, ki so zastopana na skoraj 50% slovenskega ozemlja (Lampič in Mrak, 2008). Kljub temu je tudi pri nas opaziti trend zmanjševanja številčnosti in pestrosti nekaterih živalskih in rastlinskih vrst. Na rdečem seznamu ogroženih vrst v Sloveniji je npr. več kot štiri petine vseh znanih vrst dvoživk in plazilcev ter skoraj polovica, to je 41 vrst sesalcev (Ogrožene vrste, 2011).

2.2.2 Onesnaževanje vode in podtalnice

Voda je kot že omenjeno, eden najpomembnejših naravnih virov. Zato je kakovost voda in vodnih virov odločujoč in hkrati omejitveni dejavnik v prostoru, predvsem kadar je voda onesnažena. Zaloge podzemnih voda so v Sloveniji prostorsko zelo neenakomerno razporejene, skoraj dve tretjini zalog se nahaja v njenem osrednjem delu, to je v porečju Save. Z najmanjšimi zalogami pa izstopa skrajni severovzhodni del države (porečje Mure) in skrajni jugozahodni del države (območje obale) (Strokovne podlage, 2002). Podzemna voda močno presega prostornino površinskih

---

⁶ Ekološko pomembno območje je po Zakonu o ohranjanju narave območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Ekološko pomembna območja so eno izmed izhodišč za izdelavo naravovarstvenih smernic in so obvezno izhodišče pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin.

⁷ Natura 2000 je omrežje posebnih varstvenih območij z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti in temelji na habitatni in ptičji direktivi. Ta območja ne pogojujejo posebni varstveni režimi, pred posegi v naravo je potrebno pridobiti naravovarstvene pogoje oz. soglasja.

vodnih teles in je najpomembnejši vir pitne vode v Sloveniji, saj se z njo oskrbuje približno 97% prebivalcev. Zato je eden glavnih ciljev trajnostnega upravljanja voda vzdrževati ustrezno kakovost in količino podzemnih voda, ter zavarovati njihove vire pred onesnaženjem (Bernard Vukadin in sod., 2007). Onesnaženost vodnih virov lahko vpliva na habitate, ravnovesje v ekosistemih, nenazadnje tudi na zdravje ljudi in živali.

V Sloveniji nastajajo najpogostejša onesnaženja vode zaradi industrije ter kmetijstva, prekomerne uporabe gnojil in sredstev za zatiranje škodljivcev in plevelov, ki se nato spirajo v podzemno vodo. Kmetijstvo, poselitev, industrija in promet so nedvomno dejavnosti, ki bistveno ogrožajo kakovost pitne vode (Smrekar, 2006). Območja intenzivnega kmetovanja na vedno manjšem deležu kmetijskih površin pomenijo večjo obremenjenost za kmetijska zemljišča v uporabi. Na teh površinah se skuša pridelati vedno več, tudi s pomočjo uporabe umetnih gnojil. Znano je, da intenzivno kmetijstvo kot netočkovni vir obremenjevanja, predstavlja glavni problem onesnaževanja podzemnih voda (Podgornik in Pintar, 2007). Stopnja intenzivnosti ter vrsta kmetovanja pa lahko privedeta do različnih učinkov na krajino. Najintenzivnejša kmetijska pridelava poteka na njivah, v vinogradih in sadovnjakih, zato so te zemljiške kategorije kmetijskemu obremenjevanju najbolj izpostavljene (Rejec Brancelj, 2001).

Razvoj kmetijstva in obširna proizvodnja vodita do potencialne onesnaženosti dragocenih vodnih virov predvsem zaradi uporabe gnojil in pesticidov, saj se dušik iz kmetijskih ekosistemov izgublja z izpiranjem (v obliki nitratov, npr. NO_3), v manjšem obsegu pa s plinsko emisijo (N_2) ali z erozijo (Merrington in sod., 2002). Eden najbolj problematičnih in razširjenih potencialnih onesnaževal podzemnih vod so nitrati (Canter, 1997). Onesnaženje lahko doseže vodonosnik po različnih poteh, in sicer: s spiranjem s površja, z infiltracijo površinske vode, z zatekanjem voda iz zaledja ali z neposrednim odvajanjem odpadnih vod (npr. komunalnih) v podtalnico, z izdatnejšim gnojenjem z umetnimi gnojili, kjer se presežki nitratov izpirajo v podtalnico in brez razgradnje potujejo z njenim tokom (Uhan in Kranjc, 2003). Ljudje smo nitratom in nitritom izpostavljeni preko hrane in vode. Po navedbah Agencije Republike Slovenije za okolje (2008), so najbolj ranljiva območja s stališča

izpiranja nitratov v podzemne vode, območja vodnih teles podzemnih voda Dravske in Murske kotline, kjer v podzemni vodi ugotavljajo presežene koncentracije nitratov (Tabela 3). Za ta območja so značilna pretežno plitva tla ter velik delež njiv v strukturi rabe tal. Mejna vrednost je 50 mg/l za nitrato (NO_3) in 0,50 mg/l za nitrite (NO_2). Druga pogostejša onesnaževala, ki izvirajo iz kmetijske obdelave zemlje so fosfati, amonij, pesticidi in razna sredstva za varstvo rastlin. V poročilu ARSO⁸ o kakovosti podzemne vode za leto 2010 je podzemna voda najbolj obremenjena z nitrati, pesticidi in njihovimi razgradnimi produkti (atrazin, desetil-atrazin, metolaklor, bentazon, prometrin, kloridazon, terbutilazin) ter kloriranimi organskimi topili (dikloroeten, trikloroeten in tetrakloroeten). Onesnaženja vode pa se pojavljajo tudi na površinskih vodotokih. Glavni vir onesnaženja površinskih vodotokov so viri točkovnega onesnaževanja (izpusti industrijskih in komunalnih odpadnih voda ter meteornih voda z urbaniziranih površin) (Bernard Vukadin in sod., 2007).

Tabela 3: Povprečne letne vrednosti nitratov v podzemni vodi bolj obremenjenih vodnih telesih (mg/l)

Bolj obremenjena vodna telesa	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Savska kotlina in Lj. barje	20,9	22,9	22,7	18,4	19,6	20,6	19,2
Savinjska kotlina	65,0	57,8	45,4	47,3	48,7	44,8	42,5
Krška kotlina	29,4	24,8	26,9	21,1	23,2	24,2	24,1
Dravska kotlina	49,5	54,0	53,3	39,1	40,3	42,1	42,2
Murska kotlina	38,0	42,0	44,7	32,9	32,2	32,6	31,8

Vir: Agencija Republike Slovenije za okolje, 2011.

Vovk Korže in Vrhovšek (2007) navajata, da razporeditev onesnaženja pitne vode s pesticidi kaže na onesnaženje predvsem na SV Slovenije, kjer se izvaja intenzivno kmetijstvo. Najbolj ogrožene podtalnice so na Dravskem, Prekmurskem, Ptujskem polju in v Celjski kotlini (Lapajne in Pogačar, 2000). Potencialno pa je ogrožena tudi osrednja Slovenija, saj se tu podtalnica nahaja pod obdelovalnimi zemljišči. Po navedbah Inštituta za varovanje zdravja (IVZ) je voda onesnažena zaradi nepravilne rabe pesticidov in nitratov na vodovarstvenih območjih (Kakovost pitne vode..., 2010). IVZ navaja tudi, da je bilo v letu 2007 pesticidom v vodi izpostavljenih 54000

⁸ Agencija Republike Slovenije za okolje

prebivalcev, nitratom pa 3500 prebivalcev. Po podatkih inštituta je za območje Pomurske in Podravske regije značilna stalna prisotnost pesticidov v vodi in v obdobju 2006–2010 tudi povišanih vsebnosti (Letna poročila..., 2011). Na onesnaževanje površinskih in podtalnih voda s pesticidi in njihovimi ostanki imajo velik vpliv tudi melioracijski jarki. Slednji predstavljajo neposreden stik med vodo, ki se izceja iz kmetijskih površin, na katerih se uporablja vrsto kemičnih sredstev, ter podtalnico in površinskimi vodami.

2.2.3 Opuščanje obdelovanja kmetijskih površin

Krčenje kmetijskih površin je dolgotrajen proces, ki se je odvijal nekaj desetletij. Med pomembnejšimi vzroki, ki so v preteklosti na Slovenskem podeželju prispevali k zmanjševanju kmetijskih površin so policentrični razvoj in z njim povezana industrializacija, upadanje deleža kmečkega prebivalstva ter urbanizacija podeželja. Temu botrujejo tudi drugi dejavniki. Kot navajata Perpar in Udovč (2010) se velik delež kmetijskih zemljišč nahaja na območju s težjimi naravnimi razmerami za pridelavo, posestva so razmeroma majhna in močno razdrobljena, njihova stopnja specializacije je nizka, velikostna struktura kmetijskih gospodarstev pa s stališča doseganja pogojev za visoke ekonomske rezultate dokaj neugodna. Po podatkih Popisa kmetijstva iz leta 2010 (Popis..., 2012) se je delež kmetijskih gospodarstev v primerjavi s podatki iz leta 2000 zmanjšal za 14%, skupna površina kmetijskih zemljišč pa se je zmanjšala za 2%. Klemenčič (2005) navaja, da se v zunanji podobi na podeželju kažejo tendence krčenja obsega kmetijskih zemljišč v uporabi in hitro večanje neagrarnih površin namenjenih stanovanjski ali industrijski gradnji, prometni infrastrukturi itd. To pa vodi do nepovratnega uničenja naravnega vira. Posledično se je zmanjševala tradicionalna povezanost podeželja s kmetijsko in gozdarsko panogo. Ravbar (2006) ugotavlja, da kmetijstvo na slovenskem podeželju že nekaj časa nima več odločilne vloge v gospodarskem razvoju. Krčenje in zmanjševanje obsega kmetijskih zemljišč pa puščajo v okolju in s tem na podeželju svoj pečat, kot že omenjeno v poglavju 2.1.3.

Posledice zmanjševanja obdelovalnih površin se v prostorskem smislu kažejo kot izguba krajinske pestrosti ter identitete Slovenije, poleg tega pa opuščanje

obdelovalnih površin vpliva tudi na zmanjševanje pomena proizvodne funkcije, ki jo opravljajo kmetijska zemljišča. Leban in Kozorog (2004) uvrščata med glavne dejavnike za zmanjševanje obdelovalnih površin spremenjen način življenja in vrednostnega sistema, manjšo odvisnost od kmetijske pridelave ter s tem povezane demografske spremembe. Stopnja opuščanja obdelovanja kmetijskih zemljišč pa ni povsod enaka. Z regionalnega vidika je opuščanje pridelave najbolj intenzivno v južni in predvsem v zahodni Sloveniji. To so območja, kjer so zaradi izrazite reliefne razčlenjenosti že sicer najslabše razmere za kmetovanje, dodatno omejitvev pa pogosto predstavlja tudi visoka stopnja zakraselosti⁹ (Cunder, 1998). Za območja, kjer je najintenzivnejše zaraščanje, je značilna tudi visoka stopnja odseljevanja prebivalstva, izjema je le severovzhodna Slovenija, kjer se intenzivno izseljevanje še ne odraža v stopnji obdelanosti kmetijskih zemljišč (Cunder, 1998).

Kljub temu, da Slovenija že sicer sodi med najbolj gozdnate države v Evropi, se na ta način obseg gozdnih zemljišč še nadalje povečuje in sicer na račun že tako omejenega kmetijskega prostora (Cunder, 1998). Razmerja med kmetijskimi in gozdnimi zemljišči se v različnih območjih Slovenije precej razlikuje. Tako je npr. v Prekmurju ta delež približno 1:5 v korist njivskih površin, na Kočevskem pa, nasprotno, približno 1:10 v korist gozda. Zato so različni tudi prostorski problemi: medtem ko na Kočevskem tečejo prizadevanja za ureditev zaraščanja opuščenih kmetijskih zemljišč, se v Prekmurju poskuša uveljaviti ohranjanje naravne zarasti v prevladujočem kmetijskem prostoru (Černe, 2002). Po podatkih SURS-a spremembe v pokrovnosti tal v obdobju 1993–2005 prikazujejo povečevanje gozdnatih površin in zmanjševanje kmetijskih površin. Najbolj se je povečal delež gozdnatih površin v obalno-kraški statistični regiji (za 40,7%) in najmanj v koroški statistični regiji (za 3,9%). Najbolj so se zmanjšale kmetijske površine v goriški statistični regiji (za 51,0%), najmanj pa v pomurski statistični regiji (za 9,2%) (Površina ozemlja..., 2007). Prav Pomurje pa predstavlja območje z najugodnejšimi površinami za kmetijsko pridelavo.

Z zmanjševanjem deleža obdelovalnih površin se omejujejo tudi možnosti za proizvodnjo hrane ter samooskrbo ljudi. Slovenija se tradicionalno uvršča med neto

---

⁹ Pojem se nanaša na prisotnost površinskih kraških pojavov, kot so vrtače, skalovitost, jame, ponori, kraški izviri, itd.

uvoznice hrane, saj z domačo pridelavo ne zadosti svojim potrebam po kmetijsko-živilskih proizvodih (Svetovni dan..., 2011). Samooskrba postaja danes vse bolj nujna in cenjena vrednota, saj zagotavlja lokalno pridelano hrano, ohranjanje zaposlitev domače delovne sile, zmanjšuje stroške transporta in s tem zmanjšuje tudi izpust emisij v okolje itd. Vedno večje povpraševanje po hrani ter zmanjšani obseg kmetijskih zemljišč pa posledično bolj obremenjuje tista zemljišča, ki se jih uporablja za proizvodnjo hrane. Na vedno manjših površinah se izvaja intenzifikacija, ki teži k povečani proizvodnji. Povečevanje pridelka se dosega z uporabo umetnih gnojil, pesticidov, itd. Kmetijska proizvodnja se tako intenzivira, prst pa postaja čedalje bolj degradirana in osiromašena. Poleg tega tak način proizvodnje ogroža tudi biotsko raznovrstnost.

Kot že omenjeno v uvodnem delu poglavja, bi s pomembnejšimi naravnimi viri ter z okoljskimi izzivi lahko še nadaljevali, saj navedeni niso edini ki so prisotni na slovenskem podeželju. Vsekakor pa okoljski izzivi predstavljajo del razvojnih problemov slovenskega podeželja, s katerimi se v zadnjih nekaj letih spoprijemajo tudi lokalne akcijske skupine. Njihovo vlogo v lokalnem okolju in pomen, ki ga imajo za razvoj podeželja opisujemo v naslednjih poglavjih.

3 RAZVOJ PODEŽELJA IN LOKALNE AKCIJSKE SKUPINE

V sledečem poglavju se bomo osredotočili na pomen in razvoj podeželja v Slovenskem prostoru. Poleg tega bomo predstavili Program razvoja podeželja ter opredeliti pristop LEADER, v okviru katerega so se oblikovale lokalne akcijske skupine. V poglavju o lokalnih akcijskih skupinah bomo opredelili njihovo delovanje ter vlogo v razvoju podeželja, ki jo opravljajo z izborom razvojnih projektov.

3.1 Razvoj podeželja v Sloveniji

Perpar (2007) navaja, da podeželska območja zavzemajo več kot 90% slovenskega ozemlja in so poseljena z več kot 57% vseh prebivalcev. Zato imajo podeželska področja v Sloveniji pomembno vlogo v prostoru in družbi, ki se skozi čas spreminja. Razvoj slovenskega podeželja je zaznamovan z velikimi razlikami med posameznimi območji, kar je odraz mnogih dejavnikov, kot so npr. geografska pestrost, družbeni in tehnološki razvoj ter procesi odseljavanja v urbane kraje. Razvoj podeželja se je v preteklosti skušalo spodbujati na različne načine, med drugim tudi s konceptom policentričnega razvoja, ki je na svoj način zaznamovalo podeželski prostor.

Omenjeni koncept je v preteklosti spodbujal razvoj industrije in z njo povezanih terciarnih in kvartarnih dejavnosti, ki so omogočale zaposlitev podeželskemu prebivalstvu tudi izven kmetijskega sektorja. Razmeroma hitra deagrarizacija slovenskega podeželja in z njo povezana depopulacija sta v Sloveniji že zgodaj povzročili velike ekonomske in demografske spremembe v podeželskem prostoru (Cunder, 2006). Večji del sprememb, ki jih je prinesel policentrični razvoj je bil omejen le na večje kraje ali občinska središča. Zaradi tega so se razlike v razvitosti med mesti in zaledjem še povečale. Razvojni vplivi so sicer bili prisotni na podeželju, a niso dovolj upoštevali podeželskega prebivalstva ter posebnosti ruralnega in naravnega okolja. Na odmaknjenih, težje dostopnih predelih občin, ukrepi za zmanjševanje nerazvitosti niso imeli pričakovanega učinka (Klemenčič, 2008). Policentrični razvoj iz preteklosti je tako za seboj pustil veliko nerešenih vprašanj. Posledice so se izkazovale predvsem v opuščanju obdelovanja slabših kmetijskih zemljišč in zaraščanju ter izgubljanju tradicionalne kmetijske krajine.

Deagrarizacija, ki se je odrazila v opuščanju kmetijske pridelave, zaposlitvenem prestrukturiranju, v nekaterih območjih pa tudi v odseljevanju prebivalstva in depopulaciji, je zajela razmeroma obsežna podeželska območja. Tako se je na nekaterih, predvsem hribovskih območjih zmanjševala težnja po kmetovanju, saj so kmetije v hribovitih predelih načeloma manj konkurenčne in zaradi specifičnih naravnih pogojev tudi manj prilagodljive. Kljub nižjim pridelovalnim potencialom taka območja igrajo zelo pomembno vlogo pri ohranjanju poseljenosti podeželskih območij in kulturne krajine ter vzdrževanju ekološkega ravnotežja (Akcijski načrt, 2006). Nasprotno pa je na drugih, pretežno ravninskih predelih, postalo kmetijstvo vse bolj intenzivno. Na poddržavljenih kmetijskih zemljiščih so nastali veliki kmetijski kombinati, ki so prevzeli vodilno vlogo v kmetijski proizvodnji, uvajanju sodobnejšega in mehaniziranega načina kmetovanja, selekcioniranju rastlinskih vrst in pridobivanju novih kmetijskih zemljišč z melioracijami¹⁰ in arondacijami¹¹ (Drozg, 2007).

Neugodno stanje na področju razvoja podeželja se je nadaljevalo tudi v tranzicijskem obdobju od osamosvojitve Slovenije do konca devetdesetih let prejšnjega stoletja. Slovenija je bila tako kot večina nekdanj socialističnih držav po razpadu SFRJ¹² podvržena izrazitim tranzicijskim procesom, ki so vpeljali mnoge spremembe. Enostrankarski politični sistem je nadomestil večstrankarski sistem parlamentarne demokracije. Gospodarstvo na podeželju in družbe v post-socialistični srednji in vzhodni Evropi je zaznamovala privatizacija zemljišč, prehod na tržno gospodarstvo, liberalizacija kmetijstva in razvoja podeželja, pojav nove ekonomije ter političnih akterjev (Kováč, 2000). Tranzicijski procesi pa so se dotaknili tudi razvoja podeželja. Relativni pomen kmetijskega sektorja se je zmanjšal, nasledilo pa ga je bolj celostno ali obsežno vprašanje razvoja podeželja, kjer so se postopoma začela odpirati vrsta novih razvojnih možnosti. K temu pa je pripomogel tudi proces globalizacije. Barbičeva (2005) navaja, da je namreč po eni strani podeželje izzvano s sodobnimi globalizacijskimi procesi, v katere se mora vključiti oziroma nanje

---

¹⁰ Melioracija pomeni fizično poseganje v naravno okolje z namenom uravnavanja in nadziranja mokrote tal.

¹¹ Arondacija kmetijskih zemljišč pomeni zaokrožitev kmetijskih zemljišč, z namenom izboljšanja pogojev obdelave.

¹² Socialistična Federativna Republika Jugoslavija

reagirati v izogib marginalizaciji, razvojnemu zaostajanju in posledično izgubljanju lastne identitete. Po drugi strani pa isti globalizacijski procesi ponujajo podeželju razvojne priložnosti, kakršnih v preteklosti ni imelo.

Odnos ljudi do podeželja se danes spreminja in odpira možnosti tudi drugim, prej nepoudarjenim vlogam. Poleg tradicionalne kmetijske in gozdarske vloge prevzema podeželje nove funkcije kot so npr. podeželski turizem, prostor za rekreacijo in sprostitev, nudenje kvalitetnejšega bivalnega okolja, itd. Nedavni trendi nakazujejo na večji pomen naravnih in kulturnih vidikov podeželske krajine ter naraščanje zanimanja za dopolnilne kmetijske dejavnosti, zlasti na področju rekreacije in nastanitve (Gorlach in sod., 2008). Težnjo po spremembah ter sonaravnem in trajnostnem razvoju podeželja danes uresničujejo tudi zavarovana območja ter v zadnjih letih naraščajoče število ekoloških kmetij (Tabela 4).

Tabela 4: Število ekoloških kmetij in kmetij v preusmeritvi v Sloveniji

	2000	2002	2004	2006	2008	2010
kmetije z ekološkim kmetovanjem	115	412	910	1393	1789	1897
kmetije v preusmeritvi¹³	485	748	672	483	278	321

Vir: Statistični urad Slovenije, 2011

Ekološko ali sonaravno kmetijstvo pridobiva na pomenu tudi zaradi razlogov, ki smo jih že navedli v poglavju o kmetijskih površinah. Slovenija ima glede na svoje naravne danosti dobre možnosti za nadaljnji razvoj ekološkega kmetijstva. Zaradi tega je povečanje deleža ekološkega kmetovanja tudi strateška in dolgoročna usmeritev Akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015. Le-tega je mogoče doseči z uporabo okolju prijazne tehnologije kmetovanja, z ohranjanjem kmetijske dejavnosti na območjih, ki jim grozi opustitev in zaraščanje ter preko trajnostne rabe gozdov. Tem usmeritvam in spremembam pa načeloma sledi tudi politika razvoja podeželja.

¹³ Kmetije v preusmeritvi - Kmetijsko gospodarstvo na prehodu v ekološko kmetovanje v določenem prehodnem obdobju pred pridobitvijo certifikata

3.2 Program razvoja podeželja 2007- 2013

Za uresničevanje razvoja podeželja so potrebne določene usmeritve in ukrepi. Program razvoja podeželja Slovenije za obdobje med letoma 2007 in 2013 je skupni programski dokument Slovenije in Evropske komisije, ki opredeljuje prednostna področja razvoja podeželja in omogoča dostop do finančnih sredstev Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. S sprejetjem Programa razvoja podeželja je prišlo do nekaterih sprememb. Programsko obdobje 2007-2013 je prineslo bolj uravnotežen pristop do izdatkov za razvoj podeželja ter več ukrepov in razpoložljivih sredstev za ta namen (Juvančič in Jaklič, 2010). Obseg in struktura finančnih sredstev, ki jih za različne spodbude namenja država, kažeta na izrazito povečan gospodarski, socialni in okoljski pomen razvoja slovenskega podeželja (Cunder, 2006). V okviru Programa razvoja podeželja za obdobje 2007-2013 je Slovenija upravičena do 900 milijonov evrov, ki jih črpa iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Skupaj s financiranjem iz državnega proračuna je skupno namenjenih 1.159 milijonov evrov za implementacijo Programa razvoja podeželja (Juvančič in Jaklič, 2010). Od tega je 33% sredstev namenjenih za izvajanje ukrepov v okviru osi 1, za izvajanje ukrepov druge prioritete osi je namenjenih 52% vseh sredstev, za izvajanje tretje pa 11% sredstev, medtem ko je četrta osi, ki se imenuje os LEADER, namenjenih 3% vseh sredstev (Juvančič in Jaklič, 2010).

Sedanja politika razvoja podeželja s Programom razvoja podeželja določa različne prioritete cilje, ki so razvrščeni po prednostnih oseh. Te osi so:

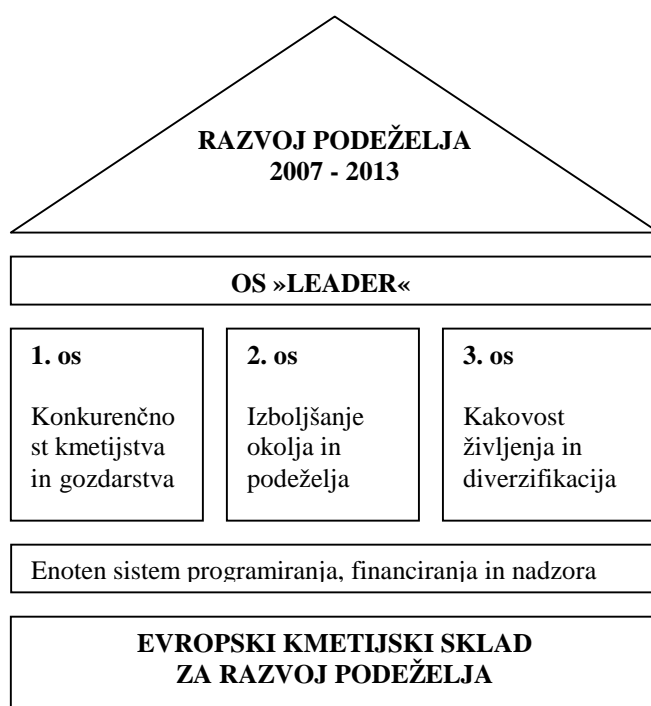
1. os: izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva, ki vključuje naslednje ukrepe: usposabljanje za osebe, ki se ukvarjajo s kmetijstvom in gozdarstvom, podpore mladim prevzemnikom kmetij, zgodnje upokojevanje kmetov, posodabljanje kmetijskih gospodarstev, izboljšanje gospodarske vrednosti gozdov, dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom, izboljšanje in razvoj infrastrukture povezane z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva, sodelovanje kmetov v shemah kakovosti hrane, podpora skupinam proizvajalcev pri dejavnostih informiranja in pospeševanja prodaje za proizvode v sheme kakovosti hrane in podporo za ustanavljanje skupin proizvajalcev.

2. os: izboljšanje okolja in podeželja, cilji ukrepov druge osi je ohranjanje in spodbujanje sonaravnih sistemov kmetovanja, ohranjanje kulturne krajine, trajnostna raba kmetijskih zemljišč in ohranitev delovnih mest na podeželju.

3. os: izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva, ki vključuje naslednje ukrepe: diverzifikacija v nekmetijske dejavnosti, podpora ustanavljanju in razvoju mikro podjetij, obnova in razvoj vasi, ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja.

4. os: LEADER¹⁴ vključuje izvajanje lokalnih razvojnih strategij, spodbujanje medregijskega sodelovanja, vodenje lokalnih akcijskih skupin, pridobitev strokovnih znanj in animacijo območja (Juvančič in Jaklič, 2010).

Slika 1: Shema politike razvoja podeželja za obdobje 2007-2013. (Vir: PRP, 2007)

Slovenija je prvič začela izvajati pristop LEADER s sprejetjem Programa razvoja podeželja za obdobje 2007-2013. Pristop LEADER je metoda za doseganje ciljev politike EU za razvoj podeželja po pristopu od spodaj navzgor namesto po tradicionalnem pristopu od zgoraj navzdol (Evropsko računsko sodišče, 2010). V

¹⁴ LEADER - Links between Actions for the Development of the Rural Economy.

programskem obdobju 2007-2013 LEADER ni več le pobuda skupnosti, temveč je postal ključni pristop k razvoju podeželja, zato v izvedbenem kontekstu ne govorimo več o programu LEADER, temveč o prečni (četrti) osi LEADER, ki je integralni del Skupne kmetijske politike (MKGP, 2008). LEADER je namenjen krepitvi načel podpore v razvoju podeželja in je nekakšna horizontalna prioriteta nad ostalimi osmi (Slika 1). Cilj tega programa je izboljšati razvojni potencial podeželskih območij s sklicevanjem na lokalne pobude in večšine in spodbujanje pridobivanja znanja. Poleg tega pa znanje in izkušnje, ki so integrirane v lokalni razvoj razširiti tudi na druga podeželska območja. Je pristop k spodbujanju razvoja podeželja, ki se izvaja na lokalni ravni ob aktivni vlogi lokalnega prebivalstva in je namenjen izboljševanju kakovosti življenja in gospodarski blaginji (Barbič, 2005). Pristop LEADER vzpostavlja enotna pravila za izvajanje politik razvoja podeželja, poleg tega pa uvaja naslednja načela: decentralizacija upravljanja in financiranja, uvajanje pristopa »od spodaj navzgor«, lokalna javno-zasebna partnerstva (lokalne akcijske skupine), podpora inovacijam, sodelovanje med različni sektorji, spodbujanje mrežnega sodelovanja ter sodelovanje z drugimi državami.

LEADER pristop spodbuja endogeni razvoj, tj. povezovanje v lokalna, javno-zasebna partnerstva ali lokalne akcijske skupine, katere združujejo in spodbujajo k sodelovanju zainteresirane deležnike na podeželju, tudi iz naravovarstvenih in okoljskih področij (Rodela, 2011). Tak način povezovanja ter sodelovanja pa v prejšnjih politikah razvoja podeželja ni bil v praksi. V preteklosti je bila večina razvojnih težav na podeželju pojmovana kot del kmetijskih problemov, posledično so bili le-ti del kmetijske politike, ki pa je bila centralistično vodena. Vladni ukrepi so bili izvedeni v pristopu od zgoraj navzdol. Ko so pomanjkljivosti modernizacije in zunanjih posegov postale očitne, se je začel postopoma uveljavljati endogeni pristop k reševanju problemov (Nemes, 2005). LEADER pa je vpeljal nov pristop, »od spodaj navzgor«, kjer imajo lokalni akterji možnost predlaganja in odločanja o svojih potrebah. Zato v tem pristopu pobude, predvsem pa odločitve ne prihajajo le iz državne vlade, temveč se osnujejo na lokalni ravni. LEADER pristop je bil uveden za vzpostavljanje razvojnega modela podeželja »od spodaj navzgor«, ki temelji na podlagi notranjih virov lokalnih skupnosti (Nemes, 2005). Tudi v okviru sodobnejših Evropskih politik razvoja podeželja je možno opaziti, da le-te podpirajo pristop »od

spodaj navzgor« na katerih temelji LEADER. LEADER torej spodbuja načelo subsidiarnosti in participativne demokracije na lokalni ravni, kjer ljudje sami odločajo o lastnem razvoju. S tem se spodbuja tudi trajnostni in celostni razvoj ter implementacijo inovativnih rešitev, ki temeljijo na lokalnih potrebah in potencialih. Pobuda LEADER je zato osredotočena tudi na krepitev človeškega in socialnega kapitala na podeželju, saj ta faktor omogoča lokalnim akcijskim skupinam povezanost v določenem prostoru ter izvedbo trajnostnih razvojnih strategij. Raznolikost akterjev in družbenih vlog je bistvenega pomena, saj so viri stabilnosti in integritete v socialni razsežnosti gospodarjenja z naravnimi viri (Udovč in Perpar, 2007).

3.3 Lokalne akcijske skupine

Slovenija je v skladu s pristopom LEADER ustanovila lokalne akcijske skupine (v nadaljevanju LAS), ki jih je v Sloveniji 33. Območje delovanja LAS je na področju lokalnih razvojnih strategij. Lokalna razvojna strategija je dokument, ki predstavlja skupno razvojno vizijo območja LAS in ki izhaja iz značilnosti, potreb in priložnosti nekega območja. LAS pa sprejemajo tudi letne izvedbene načrte, kjer so vsebinsko, finančno ter časovno opredeljeni vsi projekti LEADER. V Sloveniji se LEADER izvaja na celotnem ozemlju države, razen na območjih večjih urbanih središč z več kot 10 000 prebivalci. Uredba Komisije 1974/2006 predvideva pogoje, da mora LAS vključevati homogeno ozemlje s 5000-150000 prebivalci, poleg tega se geografska območja LAS ne smejo med seboj prekrivati. Gostota prebivalstva na kvadratni kilometer v območju LAS ne sme presegati povprečja v Republiki Sloveniji. Na območju ki ga pokriva LAS naj bi obstajala tudi kritična masa človeških, družbenih in gospodarskih virov za učinkovito izvajanje lokalne razvojne strategije. S članstvom v LAS se prebivalci podeželja vključujejo v razvojne aktivnosti v svojih lokalnih okoljih.

LAS služi kot osrednji organ odločanja znotraj regije, ta ima vlogo nosilca razvoja v lokalnem okolju. LAS predstavljajo široko socialno partnerstvo, v katerem med seboj sodelujejo: javni sektor (javne organizacije, ki delujejo na lokalni ravni, kot so občine), ekonomski sektor (gospodarski sektor, kot so podjetniki, gospodarske

družbe) in zasebni sektor (kmetje, društva, lokalni prebivalci in druge organizacije civilne družbe). Ekonomski in socialni partnerji ter drugi predstavniki civilne družbe, morajo na ravni odločanja v okviru LAS (upravni odbor LAS) predstavljati vsaj 50% lokalnega partnerstva, ostalih 50% predstavnikov pa prihaja iz javnega sektorja. Udeleženi akterji imajo potencial in zmožnost interpretacije, ki jim omogoča da prilagajajo sistem svojim interesom, tradiciji ter geografskim, ekonomskim, socialnim ter političnim pogojem (Kováč, 2000). Taka oblika združevanja ljudi tudi prispeva k temu, da se v območju večja priložnost socialnih stikov in posledično mreženj med ruralnimi akterji. Mreženje pa pripomore k oblikovanju socialnega kapitala ki, ima domnevno pozitivne učinke *na posameznika* (podpira boljše zdravstveno, socialno interakcijo, povečuje verjetnost za uspešno iskanje dela, ustvarja ustrezno okolje za podjetništvo) *in na skupnost* (na splošno spodbuja gospodarski razvoj s tem, da omogoči razpoložljivost določenih virov, ki sicer v drugačnih okoliščinah ne bi bili na razpolago) (Potočnik Slavič, 2009).

LAS so bile vzpostavljene za namene zagotavljanja integracije različnih potreb, interesov in pogledov na razvoj lokalnih skupnosti pri pripravi razvojnih načrtov. Iniciative o posameznih predlogih za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju so pobude prebivalcev, ki na tem področju živijo, ter ga tudi najbolj razumejo in poznajo. Tudi po mnenju IUCN¹⁵ je možnost enakih pravic in vključevanje lokalnega prebivalstva v proces odločanja velikega pomena (Zurc in Udovč, 2009).

LAS so ključni igralec na lokalni ravni, katerih cilj je celovit in dolgoročni razvoj, ki temelji na aktivnem sodelovanju v vseh segmentih v lokalni skupnosti. Vsaka LAS, ki na svojem območju išče neke inovativne ideje, krepí ne le socialno-ekonomsko živahnost v kraju, temveč služi tudi kot primer dobre prakse drugim, ki sodelujejo na tem ozemlju (Ray, 2000). Inovacija je ena izmed osnovnih načel pristopa LEADER, katera naj bi spodbujala lokalno prebivalstvo pri ustvarjanju lastnih ter kreativnih pobud za razvoj podeželja. Zelo redko pa LAS poudarijo inovacijo kot enega svojih glavnih ciljev. Namesto teh navadno prevladujejo cilji kot so trajnostni razvoj¹⁶

---

¹⁵ IUCN – International Union for Conservation and Natural Resources

¹⁶ Trajnostni razvoj - Svetovna komisija za okolje in razvoj je izraz »sustainable development« uvedla v splošno rabo in ga opredelila kot razvoj, ki omogoča zadovoljevanje potreb sedanjih generacij, ne da bi pri tem ogrožal možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih.

podeželja, razvoj podjetništva (pogosto s pomočjo turizma), izobraževanje ali izboljšanje kakovosti in dodajanje vrednosti (Dargan in Sucksmith, 2008).

LAS zagotavljajo tudi strokovno podporo za delovanje in izvajanje lokalnih razvojnih strategij. V skladu s cilji lokalne razvojne strategije LAS izberejo razvojno naravnane projekte, ki jih sofinancira Evropska unija. Projekti, ki se sofinancirajo iz sredstev LEADER, morajo biti v skladu z načeli pristopa LEADER ter morajo prispevati k razvoju podeželskih območij. Razvojni projekti so lahko kratkoročni ali dolgoročni z različnimi finančnimi ocenami. Izbrane projekte LAS nato vsako leto posebej zberejo v načrtu izvedbenih projektov in jih pošljejo v potrditev na Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. Po potrditvi izbranih projektov se začnejo postopki vračila finančnih sredstev. Izbrane projekte LAS v celoti ali delno vnaprej financirajo nosilci projektov. Vračilo finančnih sredstev pa se lahko izvede samo na podlagi že plačanih računov. Kontrolni postopki, ki omogočajo povračila za financiranje projekta so administrativno zapleteni in zamudni. Kar je ugotovilo tudi Evropsko računsko sodišče v svojem poročilu o izvajanju pristopa LEADER. Med večje nepravilnosti, ki jih v svojem poročilu navaja Evropsko računsko sodišče so še netransparenten izbor projektov, prevelik vpliv javnega sektorja v samih organih odločanja znotraj LAS, ter sofinanciranje projektov, ki niso razvojno naravnani. Poleg tega se omenja tudi prekomerna birokracija, ki vodi do zastojev. To ovira in dejansko zmanjšuje nekatere druge privlačne in oblikovne značilnosti programa LEADER (European Court of Auditors, 2010).

LAS oziroma njihovo delovanje in način pridobivanja finančnih sredstev, pa ima tudi nekatere pomanjkljivosti. Razvojni proces in dostop do LAS ni vedno odprt za sodelovanje z novimi akterji. Nekateri avtorji poudarjajo, da nimajo vse zainteresirane interesne skupine enakih možnosti za sodelovanje. Kovách (2000) navaja primer iz Italije, kjer so v nekaterih regijah konzorciji turističnih delavcev in javnih agencij monopolizirali LAS, ter tako drugim deležnikom onemogočili možnost participacije. Regionalne mreže, ki prihajajo iz drugih kontekstov nimajo interesa po vključevanju novih akterjev. Močni interesi igrajo pomembno vlogo v teh distribucijskih sporih, v katerih lahko vključevanje novih akterjev ogrožajo uresničitev svojih ciljev (Bocher, 2008). Neupoštevanje ruralnih akterjev pri pripravi

razvojnih programov, ki se navezujejo na področje razvoja podeželja pa lahko privede do nezaupljivosti ljudi in splošnega nezadovoljstva do izvajanja politik razvoja podeželja.

Program razvoja podeželja v okviru četrte osi LEADER predvideva, da se del kmetijsko-okoljskih ukrepov, ki sodijo v okvir druge osi, izvede tudi v okviru LAS. Na temo LAS v povezavi z okoljskimi temami je objavljeno relativno malo tuje literature, večina se jo namreč nanaša na evalvacije, ki pa niso predmet našega raziskovalnega dela. Kot že omenjeno, prinaša LEADER v procese odločanja na področju razvoja podeželja priložnost vključevanja različnih lokalnih akterjev. Možnost sodelovanja različnih akterjev v LAS predstavlja pomemben element tudi na področju okoljskih vsebin, saj se tako lahko v razvojni proces lokalnega območja vključijo tudi akterji, ki zastopajo okoljski vidik razvoja nekega območja. Lokalni akterji, ki zastopajo trajnostni razvoj, kot so organizacije za varstvo narave ter druge okoljske nevladne organizacije ne morejo biti več izključene iz razvojnih procesov (Böcher, 2008). Kar zadeva naravovarstvo, je doprinos LAS predvsem v tem, da delujejo kot deležniške platforme, ki združujejo in omogočajo sodelovanje med različnimi akterji, kot so kmetje, aktivisti, strokovnjaki, itd. in tako pripomorejo k oblikovanju pobud, ki jih lokalni akterji razumejo predvsem kot priložnost za izboljšanje lokalnih razmer, oz. reševanje lokalnih vprašanj (Rodela, 2011). Vključenost različnih akterjev lahko vodi do večje odgovornosti do okolja ter identifikacije ljudi z okoljem v katerem živijo. V splošnem velja, da ima vključenost lokalnih akterjev ter sodelovanje nevladnih okoljskih skupin pozitivne vplive na okoljsko učinkovitost kmetijsko-okoljskih ukrepov (Beckmann in sod., 2009).

Sodelovanje med različnimi akterji pa lahko spodbuja ne le okoljski, temveč tudi ekonomski in socialni razvoj v lokalnih okoljih. Böcher (2008) navaja, da so naravni viri lahko pomemben vir za socialni in ekonomski razvoj ruralnih področij, ter da raba naravnih virov lahko vodi do razvoja, ki ne nujno izključuje ekonomskega razvoja. Navaja tudi primer projekta iz Nemčije, kjer se je organizacija za varstvo narave povezala s turistično organizacijo z namenom, da bi privabljali turiste s pomočjo dogodkov, ki so povezani z naravo in naravnimi znamenitostmi. Pot, ki so

jo s tem namenom postavili skozi gozd, predstavlja danes uspešno turistično atrakcijo, ki nenazadnje vodi tudi do pozitivnih ekonomskih učinkov.

Zanimivo dejstvo v zvezi z okoljskimi vsebinami navaja Evropsko računsko sodišče v svojem poročilu o izvajanju pristopa LEADER (European Court of Auditors, 2010), kjer izpostavlja, da so nekatere države članice (npr. Portugalska) omejile obseg programa LEADER na specifične ukrepe, najpogosteje tiste iz tretje osi. To je zelo omejilo možnosti LAS pri reševanju npr. vprašanj biotske raznovrstnosti, podnebnih sprememb itd., saj so bili okoljski ukrepi izključeni iz obsega programa LEADER.

4 METODOLOGIJA

4.1 Opis uporabljenih metod pri pridobivanju podatkov

Raziskava, ki smo jo opravili ni usmerjena v vrednotenje, torej ne gre za evalvacijo, ki bi temeljila na predhodno postavljenih kazalcih. To raziskovalno delo temelji na sekundarnih podatkih ter na podatkih pridobljenih z anketnim vprašalnikom. Sekundarne podatke o projektih, ki se navezujejo na drugo os (ter hkrati na os LEADER) Programa razvoja podeželja 2007-2013 smo pridobili iz spletnih strani lokalnih akcijskih skupin. Uporabili smo tudi načrte izvedbenih projektov posameznih LAS ter druge dokumente o projektih. Za potrebe raziskave smo uporabili podatke pridobljene z anketnim vprašalnikom, ki je bil izveden na podlagi telefonskih pogovorov z nosilci projektov. Uporabili smo vprašalnik, ki ga je sestavljalo 19 vprašanj in je imel vnaprej podane odgovore.

4.2 Opis vzorca

V Sloveniji imamo skupno 33 lokalnih akcijskih skupin, ki smo jih vključili v našo raziskavo (Priloga 2). Lokalne akcijske skupine smo na podlagi občin, ki jih LAS pokrivajo, združili v pripadajoče statistične regije (Tabela 5). Meja statističnih regij v večini primerov sovpada z mejami lokalnih akcijskih skupin, razen v primeru petih lokalnih akcijskih skupin (LAS Zgornje Vipavske doline in Komenskega krasa, LAS po poteh dediščine od Idrije do Kolpe, LAS od Pohorja do Bohorja, LAS Prlekija ter LAS Posavje). Omenjene LAS smo priključili tistim statističnim regijam v katerih imajo LAS prevladujoči del svojega ozemlja.

Podatki za raziskavo so bili zbrani iz načrtov izvedbenih projektov, kjer so navedeni in opisani izvedeni projekti LAS, za vsako leto posebej. V raziskavo smo vključili projekte, ki izpolnjujejo kriterije pristopa LEADER, poleg tega pa tudi k drugi osi Programa razvoja podeželja, ki se zavzema za izboljšanje okolja in podeželja (za lažje razumevanje smo jih v nadaljevanju poimenovali okoljski projekti).

Tabela 5: Razdelitev LAS po statističnih regijah

Statistična regija	Ime LAS
Pomurska	LAS Goričko
	LAS pri dobrih ljudeh
	LAS Prlekija
Podravska	LAS Haloze
	Društvo bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih Goricah
	LAS dobro za nas
	TOTI LAS
	LAS Jabolko
	LAS Lastovica
	LAS Ovtar Slovenskih Goric
Koroška	LAS Mežiške doline
	LAS Mislinjske in Dravske doline
Savinjska	LAS Obsotelje in Kozjansko
	Društvo za razvoj podeželja zgornje Savinjske doline
	Društvo za razvoj podeželja Šaleške doline
	LAS spodnje Savinjske doline
	Društvo raznolikost podeželja
	LAS Od Pohorja do Bohorja
Zasavska	LAS Društvo za razvoj podeželja Zasavje
Spodnje posavska	LAS Posavje (RRA Posavje)
JV Slovenija	LAS Dolenjska in Bela krajina
	LAS po poteh dediščine od Idrije do Kolpe
Osrednje slovenska	LAS Barje z zaledjem
	LAS sožitje med mestom in podeželjem
	LAS Srce Slovenije
Gorenjska	LAS Gorenjska košarica
	LAS Loškega pogorja
Notranjsko kraška	Društvo za razvoj podeželja med Snežnikom in Nanosom
Goriška	LAS za razvoj
	LAS JZ dela S Primorske
	LAS Zgornje Vipavske doline in Komenskega Krasa
Obalno kraška	LAS Istre
	LAS Krasa in Brkinov

Pri tem je potrebno pojasniti, da je število projektov, ki obravnavajo okoljske vsebine večje od upoštevanih v naši raziskavi, saj smo izbrali le projekte, ki se neposredno navezujejo na drugo os in ne izvedenih projektov, ki k drugi osi PRP prispevajo le posredno. Razlog je predvsem v tem, da bi določitev teh projektov bila precej subjektivna, saj so v nekaterih projektih okoljski problemi nejasno opredeljeni. Poleg tega velja omeniti, da nam nekatere LAS niso bile pripravljene posredovati letnih izvedbenih načrtov (v katerih so informacije o izvedenih projektih), zato smo bili pri natančnejšem zbiranju podatkov o projektih, ki posredno prispevajo k okoljskih

vsebinam dodatno omejeni in posledično smo le-te izključili iz naše obravnave. Na ta način smo izločili projekte, ki posredno prispevajo k izboljšanju okolja in podeželja in ohranili samo tiste, ki so bili izvedeni izključno z namenom izboljšanja okolja. Dodatni pogoj za izbor projektov je bil, da so bili potrjeni v načrtih izvedbenih projektov do konca leta 2010, saj smo podatke zbirali v zadnjih mesecih leta 2011, ko nekateri projekti še niso bili zaključeni, zato jih v našo raziskavo nismo vključili. V primeru da načrti izvedbenih projektov niso bili javno dostopni (tj. objavljeni na spletu), smo za posredovanje le-teh prosili lokalne akcijske skupine. Torej osredotočili smo se na skupno 33 okoljskih projektov.

4.3 Opis poteka pridobivanja podatkov

V prvi fazi pridobivanja podatkov smo pregledali spletne strani lokalnih akcijskih skupin in tako pridobili načrte izvedbenih projektov za posamezne LAS. Iz načrtov izvedbenih projektov smo pridobili naslednje podatke o posameznih projektih: ime projekta, nosilca in partnerje projekta, os, katero projekt podpira, trajanje projekta ter sektor iz katerega prihaja nosilec in partnerji projekta. Tiste LAS, ki niso imele načrtov izvedbenih projektov javno dostopnih, smo za njihovo posredovanje prosili LAS preko elektronske pošte. Ostale smo naknadno kontaktirali preko telefona. Kot že omenjeno, nekatere LAS niso bile pripravljene posredovati načrtov izvedbenih projektov (npr. LAS Ovtar Slovenskih Goric). V takih primerih smo prosili LAS, naj nam posredujejo število vseh izvedenih projektov ter število projektov, ki prispevajo k drugi osi Programa razvoja podeželja 2007-2013. Poleg tega smo v omenjenih primerih zaprosili tudi za osnovne podatke o projektu in nosilcih okoljskih projektov, ki so nam omogočili nadaljnje delo.

V drugi fazi pridobivanja podatkov pa smo uporabili vprašalnik (Priloga 4) z vnaprej podanimi odgovori. Vprašalnik je bil namenjen pridobitvi podrobnejših podatkov o projektih, katerih namen je prispevati k izboljšanju okolja in podeželja. Podrobnejše podatke o okoljskih projektih smo zbirali preko telefona z nosilci projektov. Preko telefonskih razgovorov smo opravili 32 od 36 predvidenih vprašalnikov. Namreč, pri enem od okoljskih projektov se je izkazalo, da je nosilec v postopku likvidacije (Center za obnovljive vire energije in varstvo okolja, Pivka) in z njim nismo uspeli

vzpostaviti kontakta. Tudi v ostalih treh primerih (Čebelarska zveza Bele krajine, Društvo lastnikov gozdov Tisa in ENO LL, Zavod za razvoj človeških potencialov v Svetu Kolpe), kontakta z nosilci projektov s prej omenjenimi in uporabljenimi metodami nismo uspeli vzpostaviti, zato smo se odločili da nosilcem projektov vprašalnik posredujemo preko navadne pošte. Od treh vprašalnikov smo dobili vrnjenega in izpolnjenega le enega (Čebelarska zveza Bele krajine). Tako smo pridobili 33 od 36 vprašalnikov, kar predstavlja 92% vseh izpolnjenih vprašalnikov. Dobljene podatke smo vstavili v matrico in analizirali s programom Microsoft Excel.

V tretji fazi pridobivanja podatkov pa smo se obrnili na sogovornika, gospoda Gorana Šostru, predsednika Društva za razvoj Slovenskega podeželja. V ta namen smo opravili eksplorativni intervju, ki je bil opravljen preko telefonskega pogovora. Intervju je bil uporabljen v namen poglobljene analize rezultatov, ki so v naši raziskavi najbolj izstopali. Njegove odgovore smo vključili v poglavje rezultati in diskusija.

4.4 Omejitve pričujočega dela

Preden preidemo na rezultate in diskusijo je primerno, da na tem mestu navedemo tudi omejitve pričujočega raziskovalnega dela. Torej, glavno omejitev vidimo v tem, da ta raziskava zajema relativno kratko časovno obdobje, saj je večina LAS nastala leta 2008, v tem letu so bili potrjeni tudi prvi projekti. Podatki pridobljeni za daljše časovno obdobje bi omogočili bolj podroben pregled nad tem, kako se razvijajo vsebine in uresničujejo pričakovani rezultati. Na tem mestu pa se že nakazuje priložnost za nadaljnje raziskave na tem področju.

5 REZULTATI IN DISKUSIJA

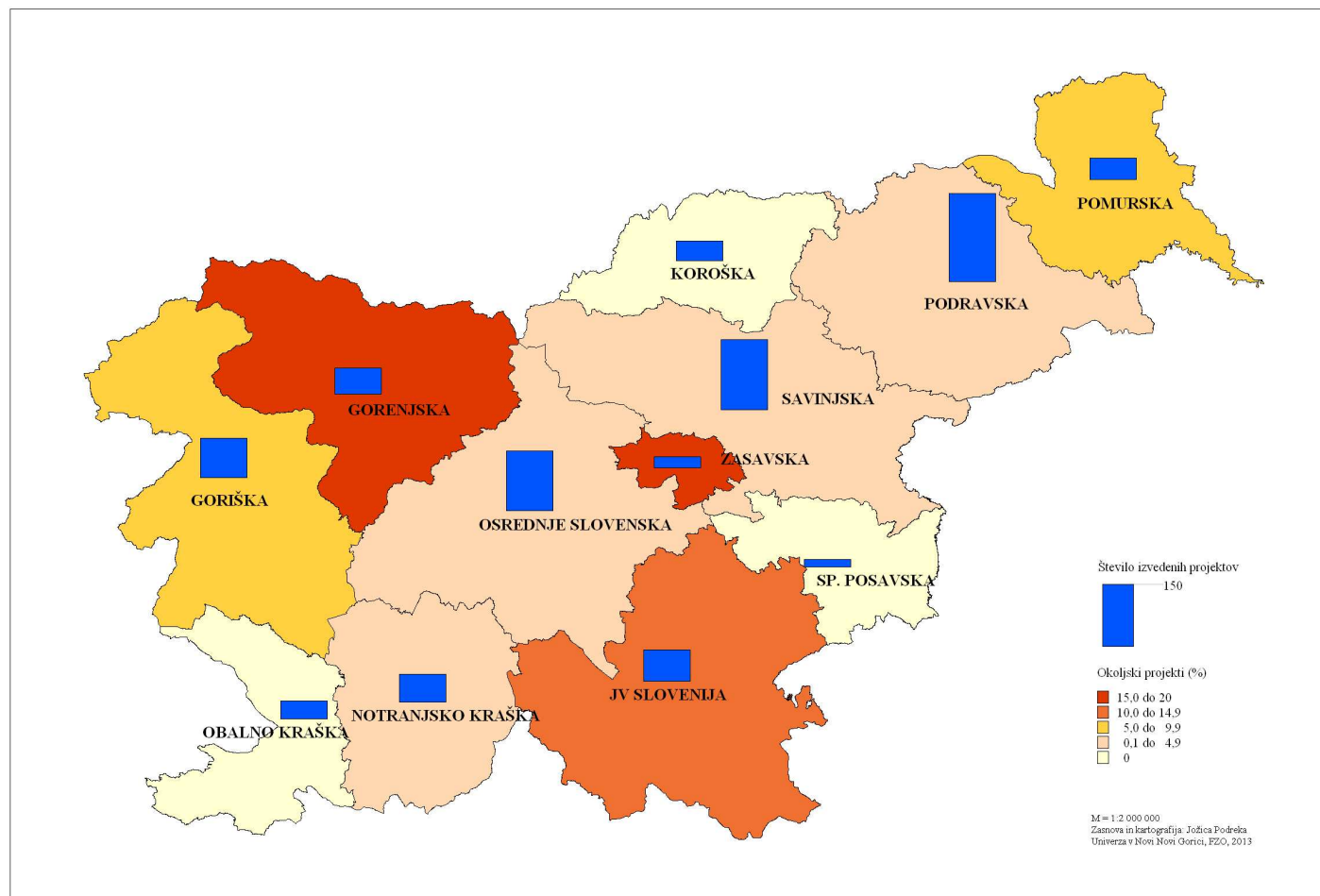
5.1 Okoljske vsebine projektov

Raziskava je bila v tem delu namenjena vsebinam projektov, ki jih obravnavajo okoljski projekti. In sicer zanimalo nas je v kakšnem obsegu in na kakšen način so ti projekti namenjeni k izboljšanju stanja okolja na slovenskem podeželju. Zato želimo v nadaljevanju predstaviti koliko je vseh projektov, ki se nanašajo na 2. cilj Programa razvoja podeželja, ugotoviti ali se ti projekti navezujejo na varovanje naravnih virov ali na okoljske izzive in v okviru teh ugotoviti ali se okoljski izzivi slovenskega podeželja odsevajo v izvedenih projektih. Poleg tega pa nas zanima kakšni so bili cilji ter pričakovani rezultati ter ali so projekti usmerjeni v dolgoročno oz. kratkoročno reševanje okoljskih izzivov.

Število izvedenih projektov, ki poleg k LEADER osi prispevajo tudi k drugi osi PRP 2007-2013 (tj. okoljski projekti) je bilo 36, kar predstavlja 5,3% od vseh izvedenih projektov (Tabela 6). Iz že navedenih razlogov pa smo v našo raziskavo vključili 33 projektov (Priloga 1). Vzrokov za relativno majhen delež okoljskih projektov je več. Sklepamo, da k temu prispeva nepoznavanje pristopa LEADER, oziroma možnosti, ki jih le-ta ponuja. Na primer med pridobivanjem podatkov, je sogovornik zaposlen na LAS-u zatrdil, da LEADER projekti ne morejo prispevati k drugi osi PRP. Torej sogovornik ni bil seznanjen z obsegom in možnostmi tovrstnih projektov in lahko predvidevamo, da to ni bil edini primer ko znotraj LAS-a niso seznanjeni s spektrom možnih prijav. Prav tako lahko sklepamo, da tudi podeželsko prebivalstvo ni najbolje seznanjeno z možnostmi, ki jih ponuja LEADER pristop. Zato bi bilo primerno ljudi o pristopu LEADER več informirati. Po mnenju predsednika Društva za razvoj Slovenskega podeželja je poleg omenjenega razloga, pomembnejši dejavnik za manjši delež okoljskih projektov iskati predvsem v tem, da LAS dojemajo program LEADER bolj v smislu reševanja socialnih in ekonomskih problemov razvoja podeželja, kot pa reševanja okoljevarstvenih vprašanj. Po njegovem mnenju se manjši delež okoljskih projektov odraža tudi v nižjem deležu nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z okoljskimi temami na podeželju, v primerjavi z okoljskimi nevladnimi organizacijami, ki so prisotne v urbanih okoljih. Naslednji razlog za majhen delež okoljskih projektov je morebiti iskati v tem, da je reševanje okoljskih

problematik precej zahtevno in kompleksno področje, podeželsko prebivalstvo pa se morda ne vidi v vlogi tistih, ki bi reševali omenjeno problematiko. Študije izpostavljajo, da je v zavesti ljudi še vedno prisotna ideja o zunanji intervenciji (v smislu da naj za okoljske probleme poskrbi država), kot je bilo to v navadi pred tranzicijo (Rodela, 2012). Nenazadnje, okoljski izzivi presegajo meje posameznih LAS, ki zaradi številčnosti in razdrobljenosti pokrivajo relativno majhna območja (Priloga 3).

Med posameznimi statističnimi regijami je opaziti, da je imela v proučevanem obdobju največji delež okoljskih projektov Zasavska regija (20,0%), kar je zanimivo, glede na to da se ta regija tradicionalno uvršča med okoljsko najbolj obremenjene regije v Sloveniji. Sledi ji Gorenjska (15,9%) in JV Slovenija (10,0%). Med statističnimi regijami so tudi regije (Koroška, Spodnje Posavska in Obalno Kraška), ki v svojih načrtih izvedbenih projektov niso imele nobenega projekta, ki bi neposredno prispeval k drugi osi PRP, torej k izboljšanju okolja in podeželja (Slika 2). Po mnenju predsednika Društva za razvoj Slovenskega podeželja omenjeni deleži odražajo predvsem ozaveščenost ljudi o določenih okoljskih problematikah v posameznih statističnih regijah, v omenjenih deležih pa ne vidi neposredne povezave med statističnimi regijami in okoljskimi problemi. Dodaja tudi, da je za različne deleže okoljskih projektov po posameznih statističnih regijah mogoče odločujoča tudi zavzetost posameznih LAS, ki bi omenjeno problematiko lahko bolj izpostavile in spodbujale lokalne akterje k prijavljanju tovrstnih projektov.

Slika 2: Število in deleži okoljskih projektov po statističnih regijah

Tabela 6: Število in delež okoljskih projektov po statističnih regijah

Statistična regija	Število vseh projektov	Število okoljskih projektov	Delež okoljskih projektov (%)
Pomurska	36	3	8.3
Podravska	141	5	3.5
Koroška	31	0	0.0
Savinjska	112	4	3.5
Zasavska	20	4	20.0
Spodnje Posavska	13	0	0.0
JV Slovenija	50	5	10.0
Osrednje Slovenska	96	1	1.0
Goriška	44	7	15.9
Notranjsko Kraška	46	1	2.1
Goriška	64	6	9.3
Obalno Kraška	30	0	0.0
Skupaj	683	36	5.3

Raziskava nam je pokazala, da je med okoljskimi projekti največ (57,6%) teh, ki si prizadevajo hkrati za ohranitev naravnih virov, kot tudi prispevati k reševanju okoljskih izzivov. Kot že omenjeno, je sonaravni razvoj usmerjen v celostno zasnovano, ki vključuje poleg varstva okolja tudi izboljšanje človekovega okolja, ohranjanje raznolikosti ekosistemov in njihove vitalnosti. Dalje nam rezultati kažejo, da 15,2% okoljskih projektov med svojimi cilji uvršča samo ohranjanje naravnih virov, 21,2% projektov pa je usmerjena zgolj na okoljsko problematiko. 6% projektov je takih, ki s svojimi vsebinami ne prispeva k varovanju naravnih virov, ne k reševanju okoljskih problematik, ampak bolj posredno vključujejo okoljske vsebine na podeželju. To sta dva projekta »Krog parkov ERA«, katerega glavni cilj je izboljšanje odnosov med upravljavcem zavarovanega območja (Triglavski narodni park) in lokalnim prebivalstvom ter projekt »Spoznajmo se z delom na kmetiji in življenjem v naravi«, ki animira turistične kmetije in hkrati poučuje otroke o delu in življenju na podeželju.

Z analizo rezultatov smo ugotovili, da se večina projektov, ki med svoja prizadevanja navajajo samo naravne vire, nanaša na več naravnih virov hkrati (Tabela 7). Izkazalo se je, da je večina projektov (22%) povezanih z ohranjanjem t.i. ostalih kmetijskih zemljišč, med katere nosilci projektov prištevajo naslednje: pašne planine, sadovnjake, območja Nature 2000, vrtove, steljnike, itd. Sledijo jim, ohranjanje travnikov (15,3%), ter projekti namenjeni ohranjanju pašnikov (11,9%). Iz navedenih

deležev je razvidno, da se večji del odgovorov navezuje na ohranjanje kmetijskih površin. Le-te so na podeželju pomemben element, od katerega so ljudje odvisni, nenazadnje tudi navezani, zato smatramo, da je skrb podeželskega prebivalstva za ohranjanje teh naravnih virov večja v primerjavi z ostalimi naravnimi viri. Predsednik Društva za razvoj Slovenskega podeželja izpostavlja, da je navezanost na kmetijska zemljišča zagotovo večja na območjih, ki so tradicionalno povezana s kmetovanjem, v primerjavi z ostalimi območji, ki niso tako kmetijsko naravnana. Kot že omenjeno, pa opuščanje obdelovanja kmetijskih površin največkrat vodi do zaraščanja zemljišč. Najpogostejši dejavniki, ki dodatno pripomorejo k temu pa so spremenjen način življenja in vrednostnega sistema, manjša odvisnost od kmetijske pridelave ter s tem povezane demografske spremembe na podeželju (kot npr. odseljevanje). Kmetijskim zemljiščem sledijo projekti namenjeni ohranjanju vodnih virov (11,9%). Presenetljivo je, da Pomurska in Obalno-kraška regija, ki kot že omenjeno, veljata za regiji z najmanjšimi zalogami pitne vode in posledično področji, kjer se najpogosteje pojavljajo kmetijske suše, nimata nobenega projekta, ki bi obravnaval to tematiko. Prav tako JV Slovenija, ki poleg SV dela države, po navedbah Inštituta za varovanje zdravja sodi med kemijsko bolj onesnažene regije z vidika varovanja vodnih virov nima projektov, ki bi obravnavala to področje. Med nižjimi deleži so odgovori nosilcev, da si s projekti prizadevajo ohraniti druge naravne vire (10,2%), med katerimi navajajo naslednje: naravne znamenitosti, prostoživeče živali, minerale in kamnine, itd. Sledijo odgovori ohranjanje gozdov (8,5%), kar je tudi zanimivo, glede na to, da večino ozemlja v Sloveniji prekrivajo gozdovi. Del odgovorov v povezavi z lesno biomaso pa se navezuje na odgovor ostale obnovljive vire energije (v nadaljevanju OVE)(6,8%), kjer nosilci navajajo naslednje: geotermalna energija, sonce, biomasa, bioplin, itd. V okviru rabe OVE je zagotovo zanimiv primer LAS projekta iz Pomurske regije (Raziskava koriščenja alternativnih energetskih virov), kjer s tem projektom nameravajo ugotoviti možnost uporabe OVE za namene delovanja rastlinjakov, v katerih bi gojili paradižnike. Projekt je tako namenjen rabi OVE, poleg tega pa prispeva tudi k povečanju lokalno pridelane hrane. Le-ta pa povečuje stopnjo samooskrbe, kar je spodbudno, saj se Slovenija, kot že omenjeno, uvršča med neto uvoznice hrane. Zanimivo je, da med projekti ni zaslediti primerov, ki bi pripomogli k ohranjanju kakovosti zraka. Mogoče je razlago iskati v tem, da so iz območja LAS izvzeta področja večjih mest, kjer imajo načeloma več težav z zagotavljanjem kakovosti zraka in torej to okoljsko

problematiko prebivalci podeželja občutijo manj in jo ne izpostavljajo kot prioriteto.

Tabela 7: Število in deleži odgovorov o naravnih virih, navedenih v vsebinah okoljskih projektov po statističnih regijah.

Statistična regija		Zasavska	Gorenjska	JV Slovenija	Goriška	Pomurska	Podravska	Savinjska	Notranjsko kraška	Osr. slovenska	Koroška	Sp. posavska	Obalno kraška	SKUPAJ
Naravni viri														
Noben	N	0	4	0	1	1	2	1	0	0	0	0	0	9
	%	0.0	6.8	0.0	1.7	1.7	3.4	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	15.3
Vodo	N	1	0	0	3	0	1	2	0	0	0	0	0	7
	%	1.7	0.0	0.0	5.1	0.0	1.7	3.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	11.9
Gozd	N	2	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	5
	%	3.4	0.0	1.7	3.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	8.5
Pašnik	N	2	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	7
	%	3.4	1.7	3.4	1.7	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	11.9
Travnik	N	2	1	3	1	1	1	0	0	0	0	0	0	9
	%	3.4	1.7	5.1	1.7	1.7	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	15.3
Ostala kmet.zemlj.	N	4	3	3	2	0	1	0	0	0	0	0	0	13
	%	6.8	5.1	5.1	3.4	0.0	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	22.0
Zrak	N	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ostali OVE	N	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	4
	%	0.0	1.7	0.0	0.0	1.7	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	6.8
Drugo	N	0	0	1	4	0	0	0	0	1	0	0	0	6
	%	0.0	0.0	1.7	6.8	0.0	0.0	0.0	0.0	1.7	0.0	0.0	0.0	10.2
SKUPAJ ODG.	N	11	10	10	14	4	6	3	0	1	0	0	0	59
	%	18.6	16.9	16.9	23.7	6.8	10.2	5.1	0.0	1.7	0.0	0.0	0.0	100.0

Dalje nam je raziskava pokazala, da se na področju reševanja okoljskih izzivov (Tabela 8) večina odgovorov nanaša na ohranjanje biotske raznovrstnosti (29,3%). Omenjeno si lahko razlagamo s tem, da ima Slovenija visok delež območij Nature 2000 in drugih zavarovanih območij, ki predstavljajo ključ do varstva narave. Ta se večinoma nahajajo na privatnih zemljiščih kar v določenih lokalnih okoljih lahko predstavlja določen izziv pri upravljanju s tovrstnimi zemljišči. Torej, dejstvo da se del projektov osredotoča na ohranjanje biotske raznovrstnosti lahko razumemo tudi skozi to luč, saj projekti LAS nudijo tudi priložnost črpanja finančnih virov za območja Natura 2000. Sledijo odgovori trajnostno upravljanje z naravnimi viri (17,1%), ki smo jih opisali že v prejšnjem poglavju, reševanje drugih okoljskih

vprašanj (14,6%), kamor nosilci projektov navajajo naslednje izzive: promocija zdravega življenjskega sloga, zmanjševanje količine odpadkov, promocija zdrave in lokalno pridelane hrane, itd. Sledi odgovor opuščanje obdelovanja površin (12,2%), ki je najizrazitejše v J in Z-ni Sloveniji. Med statističnimi regijami, ki so imele projekte povezane z opuščanjem obdelovanja kmetijskih zemljišč pa so bile samo tri in sicer Gorenjska, JV in Pomurska regija. Najmanjši delež (9,8%) odgovorov pa je bil namenjen reševanju problema onesnaževanja podtalnice, kar je nekoliko preseneča, saj se večino pitne vode pri nas načrpa prav iz podtalnice. Poleg tega, kot že omenjeno, na območjih, ki so že tradicionalno bolj povezana s problematiko vodnih virov, kot je SV Slovenija in Obalno kraška regija se ne pojavljajo tovrstni projekti. Po mnenju predsednika Društva za razvoj Slovenskega podeželja gre v tem primeru za področja, ki so tradicionalno bolj povezana z intenzivnim kmetovanjem, kjer je posledično onesnaženost okolja večja, zaradi npr. gnojenja itd. Pri tem pa dodaja, da je velikostni razred finančnih virov, ki so namenjeni LEADER projektom premajhen, ter da omenjena problematika reševanja onesnaženosti pitne vode presega lokalna okolja, v katerih delujejo LAS. V zvezi s tem tudi meni, da je onesnaženost podtalnice in problem pitne vode regionalna prioriteta, ki bi jo bilo potrebno reševati na višjem, torej regionalnem nivoju s pomočjo drugih, finančno obsežnejših strukturnih skladov za regionalni razvoj (npr. Evropski kohezijski sklad). Na tem mestu pa velja omeniti projekt Kmetijsko gozdarskega zavoda Ptuj (Intenzivnost izpiranja nitratov), v katerem so v okviru projekta izvedli študijo, ki se je navezovala na prodnata tla Dravskega polja. S pomočjo te študije so izdelali priporočila za lastnike zemljišč ter podali nove smernice državnim organom, ki sprejemajo predpise na področju gojenja z dušikom, ki je kot že omenjeno en izmed najpogostejših onesnaževal tal ter vode.

Tabela 8: Število in deleži odgovorov o okoljskih izzivih po statističnih regijah

Statistična regija	Okoljski izzivi													
	Zasavska	Gorenjska	JV Slovenija	Goriška	Pomurska	Podravska	Savinjska	Notranjsko kraška	Osrednje slovenska	Koroška	Spodnje posavska	Obalno kraška	SKUPAJ	
Nobeno	N	1	2	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	7
	%	2.4	4.9	2.4	7.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	17.1
Trajnostno upravljanje z nar.viri	N	2	0	0	1	0	3	0	0	1	0	0	0	7
	%	4.9	0.0	0.0	2.4	0.0	7.3	0.0	0.0	2.4	0.0	0.0	0.0	17.1
Opuščanje obdelov. površin	N	0	2	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	5
	%	0.0	4.9	4.9	0.0	2.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	12.2
Onesnaženje podtalnice	N	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	4
	%	0.0	0.0	0.0	2.4	2.4	2.4	2.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	9.8
Ohranjanje bio.raznov.	N	2	3	3	2	0	1	1	0	0	0	0	0	12
	%	4.9	7.3	7.3	4.9	0.0	2.4	2.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	29.3
Drugo	N	0	1	0	1	1	1	2	0	0	0	0	0	6
	%	0.0	2.4	0.0	2.4	2.4	2.4	4.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	14.6
SKUPAJ	N	5	8	6	8	3	6	4	0	1	0	0	0	41
	%	12.2	19.5	14.6	19.5	7.3	14.6	9.8	0.0	2.4	0.0	0.0	0.0	100

Med odgovori o ciljnih okoljskih projektov (Tabela 9) je najpogosteje zaslediti odgovor »osveščanje in informiranje ljudi o okoljskih izzivih« (41,2%). Osveščanje navadno temelji na zbiranju že obstoječih podatkov in informacij, ki se jih uredi in posreduje izbranim ciljnim skupinam. Tak način delovanja od nosilcev oziroma partnerjev projektov ne terja bolj konkretnih dejanj, ki bi pripomogla k odpravljanju okoljskih težav, kar nakazuje, da se večina nosilcev ter partnerjev tovrstnih projektov postavlja bolj kot ne v pasivno vlogo spremljevalca ali opazovalca okoljskih izzivov, ki jih srečujemo na Slovenskem podeželju in ne v vlogo nosilca sprememb. Namreč pri tem, ko se priznava osveščanje kot pomembno aktivnost, ki pripomore k širjenju informacij o neki okoljski problematiki/izzivu, to samo po sebi še ne zadostuje za konkretno reševanje neke okoljske problematike. Seveda pa te trditve ne moremo in tudi ne želimo posploševati, predvsem zaradi majhnosti vzorca in kratkega časovnega obdobja izvajanja projektov. Po mnenju predsednika Društva za razvoj Slovenskega podeželja okoljski projekti lahko pripomorejo k izboljšanju okolja v lokalnem okolju, v okviru sredstev, ki jih zagotavlja LEADER os. Med projekti so

tudi taki, ki se s konkretnimi dejanji postavljajo v aktivno vlogo, kot npr. projekt »Obnova površin«, kjer so s pomočjo LEADER projekta na Goričkem vzpostavili pilotni objekt za pašo drobnice. Ta projekt sugerira, da se je nosilec projekta postavil v vlogo nosilca sprememb, ki stremi k izboljšanju stanja v okolju s konkretnim dejanjem. V tem primeru poleg zaposlitvenih možnosti, ki jih prinaša projekt tj. reja drobnice in proizvodnje lokalno pridelane hrane, skrbijo tudi za preprečevanje zaraščanja kmetijskih površin, ki je kot navedeno v poglavju 2.2.3 izziv, s katerim se zadnja desetletja spopada slovensko podeželje. Med pogostejšimi odgovori o ciljih okoljskih projektov se pojavlja tudi odgovor drugo (19,1%), kjer se zaradi specifičnosti posameznih projektov ter lokalnih razmer v katerih projekti nastajajo, pojavljajo zelo različni odgovori (kot so npr.: promocija zdravega življenjskega sloga, čiščenje divjih odlagališč odpadkov, turistična prepoznavnost, postavitev sončnih kolektorjev, izdelava gnezdilnic itd.), sledi mu odgovor izboljšanje stanja v okolju (16,1%) ter prispevanje k varovanju naravnih virov (13,2%).

Tabela 9: Število in delež odgovorov o ciljih okoljskih projektov

Cilji okoljskih projektov	Število Odgovorov	Delež odgovorov (%)
Izboljšanje stanja v okolju	11	16,2
Ohranjanje trenutnega stanja v okolju	3	4,4
Osveščanje/informiranje	28	41,2
Prispevek k varovanju naravnih virov	9	13,2
Boljše izkoriščanje naravnih virov	4	5,9
Drugo	13	19,1
SKUPAJ ODGOVOROV	68	100,0

Pričakovani rezultati projektov (Tabela 10) deloma sovpadajo s cilji projektov, namreč največji delež odgovorov je pripadal procesu učenja (28,1%) ter izdelavi izobraževalnega materiala (20,8%). To potrjuje že omenjeno, da se nosilci projektov v večini primerov postavljajo v vlogo posredovalca informacij glede okoljskih problemov, samih konkretnih dejanj, ki bi prispevala k izboljšanju okolja pa je med projekti relativno malo. Sledi odgovor drugo (22,9%), kjer so odgovori precej raznoliki (npr. pozitiven vpliv na ekonomski razvoj, primer dobre prakse, očiščena divja odlagališča, povečano število ekoloških pridelovalcev živil, očiščeni steljniki, odgovornejši odnos prebivalcev do narave in okolja, povečanje možnosti za

gnezditev ptic, itd.). Poleg tega so bili pričakovani rezultati okoljskih projektov tudi izgradnja oz. izboljšanje infrastrukture na podeželju (10,4%), kjer nosilci navajajo naslednje: postavitve informativnih tabel, ureditev zeliščnega vrta, urejen kal, zgrajena rastlinska čistilna naprava, itd. Sledita odgovora ohranjanje naravnih virov (5,2%) ter povečanje zaposlitvenih možnosti (4,1%), itd.

Tabela 10: Število in delež odgovorov o pričakovanih rezultatih okoljskih projektov

Rezultati okoljskih projektov	Število odgovorov	Delež odgovorov (%)
Gradnja oz. razvoj infrastrukture	10	10,4
Izobraževalni material	20	20,8
Uvedba novega produkta	2	2,1
Proces učenja	27	28,1
Povečanje zaposlenosti	4	4,1
Raba OVE	1	1,0
Zmanjšanje degradacije okolja	5	5,2
Ohranjanje naravnih virov	5	5,2
Ostalo	22	22,9
SKUPAJ ODGOVOROV	96	100,0

Po mnenju večine nosilcev okoljskih projektov (72,7%) so njihovi projekti usmerjeni k dolgoročnemu reševanju okoljskih izzivov, načeloma torej smatrajo, da bodo njihovi projekti imeli dolgoročne učinke. Načini s katerimi naj bi njihovi projekti to zagotavljali pa so različni in sicer: z zgledom, z informiranjem, povečano proizvodnjo ekološko pridelane hrane, ohranjanje biotske raznovrstnosti, načrtnim ločevanjem odpadkov, itd. 6,1% nosilcev meni, da njihov projekt prispeva h kratkoročnemu reševanju okoljskih izzivov. Slednji smatrajo obdobje izvajanja projektov kot relativno kratko časovno obdobje, v katerem ni mogoče zagotoviti dolgoročnosti pri varovanju naravnih virov oziroma pri reševanju okoljskih izzivov. Analiza o trajanju projektov nam je omenjeno delno pritrdila, saj le-ti v povprečju trajajo od nekaj mesecev do največ nekaj let. 9,1% projektov pa po mnenju nosilcev projektov prispeva tako h kratkoročnemu kot dolgoročnemu reševanju okoljskih težav.

5.2 Oblikovanje vsebine projektov

V tem poglavju želimo osvetliti, na kakšen način se oblikujejo vsebine projektov namenjenim k izboljšanju stanja okolja. V ta namen bomo predstavili: kdo sodeluje pri projektih, kdo so nosilci in kdo partnerji v projektih, komu so ti projekti namenjeni, kakšen je bil motiv za prijavo projekta, kakšna je bila pri tem vloga LAS ter kakšen je bil način oblikovanja partnerstev v projektih.

Analiza rezultatov, ki nakazujejo kako, oziroma na kakšen način se oblikujejo vsebine okoljskih projektov, ki so namenjeni izboljšanju stanja okolja na Slovenskem podeželju, nam je razkrila, da največji delež nosilcev okoljskih projektov (Tabela 11) prihaja iz javnega sektorja (42,4%). Od tega je 42,8% občin, 50,0% javnih zavodov (npr. kmetijsko-gozdarski zavod, Triglavski narodni park, itd.), ter 7,2% izobraževalnih ustanov (šole, vrtci, itd.). Sledita mu ekonomski sektor (33,3%) in zasebni sektor (24,2%). Rezultati nakazujejo na to, da so okoljski izzivi ter naravni viri področje, kjer je še vedno najbolj aktivna država preko institucij javnega sektorja, ter njihovega sodelovanja v LAS. Na tem mestu bi se nam lahko porajali dvomi o t.i. pristopu »od spodaj navzgor«, ki ga vpeljuje pristop LEADER, saj nam ta podatek daje slutiti, da se razvojne poti glede reševanja okoljskih vprašanj v lokalnem okolju še vedno usmerjajo preko državnih ustanov, torej po sistemu, ki je deloval pred uvedbo pristopa LEADER. Vendar je v naši raziskavi število okoljskih projektov tako majhno, da bi bilo takšno posploševanje neutemeljeno. Zato smo pojasnili iskali tudi druge. Omenjene deleže si lahko razlagamo s tem, da se država zaveda strateške vloge naravnih virov in z njimi povezanih okoljskih vprašanj, saj imajo naravni viri nenazadnje nacionalni pomen, na osnovi katerih je odvisen tudi razvoj države. Tudi po mnenju predsednika Društva za razvoj Slovenskega podeželja najvišji delež nosilcev iz javnega sektorja odraža zavedanje lokalnih skupnosti o okoljskih problemih, ki jih skušajo reševati preko sredstev, ki so temu namenjena v okviru osi LEADER. Poleg tega ima javni sektor običajno več strokovnega kadra in izkušenj na področju izvajanja projektov. Nenazadnje pa je najvišji delež nosilcev iz javnega sektorja, najverjetneje posledica že omenjenega načina financiranja projektov, kjer se finančna sredstva vračajo za že plačane račune. Javni sektor pa je v primerjavi z ekonomskim in zasebnim sektorjem, v tem primeru relativno finančno najstabilnejši.

Tabela 11: Število in deleži nosilcev projektov po sektorjih

SEKTOR nosilcev projektov	Število	Delež (%)
Javni	14	42,4
Zasebni	11	33,3
Ekonomski	8	24,3
Skupaj projektov	33	100,0

Finančna porazdelitev stroškov projektov poteka tudi s povezovanjem med nosilci in partnerji projekta. To je opaziti tudi pri rezultatih okoljskih projektov, saj se je za sodelovanje s partnerji odločilo 88,9% nosilcev okoljskih projektov, le 11,1% nosilcev projektov pri izvedbi projekta ni imelo partnerjev. V povprečju sta pri projektu sodelovala 2,8 partnerja, pri katerih se kaže analogija z nosilci projektov, saj tudi večina partnerjev (42,2%) prihaja iz javnega sektorja (Tabela 12). To dodatno potrjuje zgoraj omenjeno domnevo, da je javni sektor najbolj angažiran pri okoljskih vprašanjih in upravljanju z naravnimi viri. Najmanjši delež partnerjev pa prihaja iz ekonomskega sektorja (6,7%). Majhen delež partnerjev, ki prihajajo iz ekonomskega sektorja nakazuje, da ekonomski sektor bodisi ne najde pravih poslovnih izzivov na področju reševanja okoljskih vprašanj, bodisi je tu vzrok iskati v prekomerni birokraciji, ki po mnenju Evropskega računskega sodišča vodi do zastojev pri financiranju projektov, ter posledično ovira in zmanjšuje nekatere druge privlačne in oblikovne značilnosti programa LEADER. Vzrok je možno iskati tudi v nepoznavanju načina delovanja LAS in pristopa LEADER, ter nezaupljivosti v relativno nove oblike povezovanja med različnimi sektorji, ki v preteklosti niso bile v praksi. Nenazadnje se pristop LEADER izvaja v Sloveniji šele zadnjih nekaj let. Kljub temu lahko opazimo, da se za namene LEADER projektov združujejo različni sektorji. Kot že omenjeno je raznolikost akterjev in družbenih vlog v lokalnem okolju bistvenega pomena, saj so viri stabilnosti in integritete v socialni razsežnosti, tudi na področju gospodarjenja z naravnimi viri. Povezovanje različnih sektorjev (javnega, zasebnega in ekonomskega), za namene izvedbe projektov potrjuje, da LEADER pristop spodbuja oblikovanje javno-zasebnih partnerstev, oziroma uvaja t.i. endogeni pristop, tudi na področju varstva in izboljšanja okolja na podeželju. Sodelovanje med različnimi sektorji pa deluje kot pilotni primer, ali primer dobre prakse drugim akterjem v lokalnem okolju, ki so doslej delovali nepovezano. Nenazadnje, kot smo omenili že v poglavju 3.3, združevanje različnih lokalnih

akterjev iz različnih sektorjev prispeva tudi k temu, da se v območju večja priložnost mreženja med ruralnimi akterji. Sodelovanje pri projektih med lokalnimi akterji vzpodbuja krepitev vezi na podeželju, s tem pa se ustvarja socialni kapital v lokalnih okoljih. Krepitev človeškega in socialnega kapitala na podeželju pa je ena osnovnih prioritet pobude LEADER. To omogoča, da lokalne akcijske skupine povezujejo lokalne akterje v določenem lokalnem prostoru, kar ima domnevno pozitivne učinke tako na posameznika, kot na lokalno skupnost in posledično na okolje. Lokalno in podeželsko prebivalstvo tako dobiva vlogo potencialnega nosilca razvojnih priložnosti.

Tabela 12: Število in delež partnerjev projektov po sektorjih

Sektor partnerjev projekta	Število partnerjev	Delež partnerjev (%)
Javni	19	42,2
Zasebni	18	40,0
Ekonomski	3	6,7
Ni partnerjev	5	11,1
SKUPAJ ODGOVOROV	45	100,0

Prav podeželsko prebivalstvo na splošno pa je bila najpogosteje (26,7%) omenjena ciljna skupina (Tabela 13) okoljskih projektov, kar smo pričakovali, glede na to, da so LEADER projekti v svoji osnovi namenjeni izvajanju podeželskih razvojnih strategij. Zaradi specifičnosti lokalnih razmer in s tem posameznih projektov, ki so vezani na ta lokalna okolja, so pri vprašanju ki se nanaša na ciljne skupine odgovori zelo različni. Med pogostejšimi se pojavlja tudi odgovor »drugo« (18,9%), kamor nosilci projektov vključujejo naslednje ciljne skupine: turiste, prebivalce zavarovanih območij, potrošnike, nevladne organizacije, pašne skupnosti, osebe s posebnimi potrebami, mentorje zdrave prehrane, pedagoge v mreži ekošol, itd. Omenimo naj tudi ciljno skupino kmetov in ekoloških kmetov (17,8%), ki skupaj predstavljata bistven segment podeželske populacije. Te imajo pomembno vlogo pri obdelovanju kmetijskih zemljišč, ter posledično varovanju naravnih virov, kot so tla, voda, itd. Druga najpogostejša ciljna skupina okoljskih projektov je bila skupina »mladi« (20,0%), kjer so bili najpogosteje omenjeni predvsem šoloobvezni otroci, ta delež pa sovпада z najvišjim deležem nosilcev projektov iz javnega sektorja (šole in druge izobraževalne inštitucije). Prav deleža mladih in kmetov pa po mnenju predsednika

društva za razvoj Slovenskega podeželja nakazujeta smer, v kateri je potrebno delovati, da se reševanje okoljske problematike v lokalnih okoljih uspešno rešuje tudi v prihodnje.

Tabela 13: Število in deleži odgovorov o ciljnih skupinah okoljskih projektov

CILJNE SKUPINE OKOLJSKIH PROJEKTOV	ŠTEVILO ODGOVOROV	DELEŽ ODGOVOROV (%)
Mladi	18	20,0
Podeželsko prebivalstvo	24	26,7
Starejši občani	5	5,6
Kmeti (tudi ekološkimi)	16	17,8
Brezposelni	4	4,4
Nosilci projekta	2	2,2
Ženske	4	4,4
Ostali	17	18,9
SKUPAJ ODGOVOROV	90	100,0

Pestrost motivov (Tabela 14), ki so jih nosilci projektov navajali kot glavne vzroke za odločitev in prijavo okoljskih projektov se nakazuje predvsem v odgovoru »drugo« (37%), kjer so nosilci navajali naslednje odgovore: finančna podpora, potrebe trga, nadgradnja obstoječih aktivnosti, spodbujanje turizma v lokalnem okolju, ohranjanje tradicije, izkušnje iz preteklosti, pobude iz lokalnega okolja, nadaljevanje vizije društva, itd. Raznolikost motivov nakazuje na specifičnost posameznih projektov in lokalnih okolij. Nenazadnje tudi soočanje z okoljskimi izzivi na nov in inovativen način, ki jim ga je omogočil pristop LEADER z vzpostavitvijo LAS, s sodelovanjem med različnimi sektorji, ter s povezovanjem lokalnih akterjev, s katerimi v preteklosti niso sodelovali. Pogostejše omenjeni motivi so bili tudi težnja po ohranjanju naravnih virov (20,4%) ter izboljšanju stanja v okolju (14,8%).

Tabela 14: Število in delež odgovorov o motivih za prijavo projekta

MOTIV ZA PRIJAVO PROJEKTA	ŠTEVILO ODGOVOROV	DELEŽ ODGOVOROV(%)
Težnja po izboljšanju stanja v okolju	8	14,8
Težnja po ohranjanju naravnih virov	11	20,4
Poslovna priložnost	2	3,7
Osebna ambicija	1	1,9
Želja po nečem novem	3	5,6
Strokovno znanje	3	5,6
Izkušnje iz drugih prijav projektov	3	5,6
Spodbuda in pomoč LAS	3	5,6
Ostalo	20	37,0
SKUPAJ ODGOVOROV	54	100,0

Raziskava nam je razkrila, da večina (66,7%) nosilcev projektov meni, da jim je pri odločitvi za izvedbo projekta bila v pomoč njihova LAS. Kar tretjina nosilcev projektov (33,3%), pa se je za izvedbo projekta odločila na podlagi lastne pobude. Pri vprašanju o sodelovanju nosilcev okoljskih projektov z LAS so med anketiranjem z nosilci projektov prevladoval predvsem pozitivne izkušnje. Podatki nakazujejo, da so LAS s svojim delovanjem in izkušnjami, po mnenju nosilcev projektov, najbolj prispevale pri nudenju administrativne (48,1%) ter strokovne (25,0%) pomoči. Nosilci projektov namreč navajajo obsežne birokratske postopke v postopku pridobivanja ustrezne projektne dokumentacije, kot v svojem poročilu o implementaciji programa LEADER omenja tudi Evropsko računsko sodišče. Nosilci projektov pa s strani njihovih LAS navajajo tudi druge vrste pomoči, kot so npr. pomoč pri pridobivanju kontaktov s partnerji v projektih, oblikovanju vsebin, itd. Za večino (63,6%) nosilcev projektov je bil izvedeni okoljski projekt prva izkušnja povezovanja in sodelovanja z LAS, kar sovpada z najvišjim deležem nudenja administrativne pomoči nosilcem projektov s strani LAS. Omenjeni delež pa si lahko razlagamo tudi z relativno kratko časovno prisotnostjo LAS v Sloveniji, saj je bila večina LAS ustanovljenih v letu 2008. Poleg tega pa velja na tem mestu omeniti tudi že navedeno novo obliko povezovanja med lokalnimi akterji na podeželju, nenazadnje tudi pridobivanja finančnih sredstev za razvoj lokalnih potreb na podeželju, ki v preteklosti niso bile v praksi. Prav povezovanje med lokalnimi akterji pa nam ponovno dokazuje relevantnost socialnega kapitala tudi na področju okoljskih vsebin, saj se je večina (39,5%) partnerstev v okoljskih projektih oblikovala na podlagi predhodnega sodelovanja. Sodelovanje pri okoljskih projektih

torej nakazuje potrjevanje, oziroma nadgradnjo pozitivne izkušnje iz preteklosti. Nekoliko manjši delež partnerstev (31,6%) se je oblikoval namenoma za potrebe okoljskih projektov med partnerji, ki prej niso sodelovali. S pomočjo LAS pa se je oblikovalo 15,8% partnerstev. Vsi (100%) nosilci projektov, (ki so imeli partnerje v projektu) so izrazili voljo po nadaljnjem sodelovanju s partnerji projektov, s katerimi so sodelovali v okoljskih projektih. To potrjuje, da so pozitivne izkušnje medsebojnega sodelovanja in interakcije med lokalnimi akterji v lokalnih okoljih pomembne, ter da se s tem uresničuje endogeni razvoj, ki je ena izmed osnovnih načel LEADER pristopa. Pomembno je, da je moč ta pristop, oziroma te izkušnje prenašati tudi na področje reševanja naravovarstvenih in okoljskih vsebin.

5.3 Kmetijska zemljišča v okoljskih projektih

V okviru raziskave smo želeli ugotoviti, ali se vsebine okoljskih projektov nanašajo tudi na trajnostno rabo kmetijskih zemljišč in sonaravne oblike kmetovanja. Zanimalo nas je koliko je projektov, ki si prizadevajo k ohranjanju kmetijskih zemljišč, ter ali s svojimi vsebinami prispevajo tudi k sonaravnim oblikam kmetovanja.

Analiza rezultatov nam je pokazala, da si projekti v veliki meri prizadevajo prav k ohranjanju kmetijskih zemljišč, saj skupni delež odgovorov prizadevanja k ohranjanju kmetijskih zemljišč znaša 49,1% vseh omenjenih naravnih virov. Med temi prevladujejo odgovori povezani z ostalimi kmetijskimi zemljišči (kot npr. pašne planine, sadovnjaki, njive, itd.), sledijo travniki in pašniki (deleže smo podrobneje navedli že v poglavju 5.1). Kot že omenjeno sklepamo, da so kmetijska zemljišča tisti naravni viri, od katerih so ljudje na podeželju najbolj odvisni in navezani, zato si v največji meri želijo ohranjanje le-teh. Kmetijska zemljišča poleg zagotavljanja proizvodnih funkcij ter površin za kmetijske namene, opravljajo tudi mnoge okoljske funkcije (življenjsko okolje, zagotavljanje biotske raznovrstnosti, ohranjanje virov pitne vode, itd.). Iz analize projektov je tudi razvidno, da so nekateri odgovori pri vprašanju o ciljnih skupinah namenjeni kmetom (17,8%), ki imajo pomembno vlogo pri ohranjanju kmetijskih zemljišč, saj so oni tisti, ki so v neposrednem stiku s kmetijskimi zemljišči, torej jih obdelujejo, vzdržujejo, gnojijo, itd. Od tega je

ekološkimi kmetom namenjenih 6,7% odgovorov. Slednji poleg sonaravne obdelave zemljišč prispevajo tudi k ekološko pridelani hrani. Pričakovani rezultati omenjenih projektov v vseh primerih spodbujajo k osveščanju, informiranju ter prispevajo k procesu učenja (npr. z izdelavo raznih zloženk ter izvedbo delavnic, seminarjev, itd.). Tudi v tem primeru se nam torej kaže težnja po spodbujanju dviga okoljske zavesti, ki kot že omenjeno vpliva na naše ravnanje z okoljem. Pozitiven trend v odnosu do okolja pa se odraža tudi v že omenjenem naraščajočem številu ekoloških kmetij ter v povečanem obsegu obdelovalnih površin, ki so namenjena ekološki pridelavi.

5.4 Območje, na katero se projekti navezujejo

Z raziskavo smo dalje želeli izvedeti ali se vsebine projektov navezujejo na okoljsko problematiko širšega ali ožjega območja in v okviru tega ugotoviti kakšna so območja, ki jih pokrivajo LAS, kakšna območja zajemajo izvedeni projekti ter kako ta območja interpretirajo nosilci okoljskih projektov.

Lokalne akcijske skupine pokrivajo v povprečju šest občin, vendar se število občin med LAS zelo razlikuje (npr. LAS Jabolko obsega le 1 občino, medtem ko LAS Dolenjska in Bela krajina vključuje kar 14 občin). Zato so tudi deleži površin, ki jih LAS pokrivajo med seboj zelo različni. Najmanjši delež ozemlja Slovenije pokriva LAS Jabolko (0,3%), saj kot že omenjeno, obsega le eno občino, medtem ko LAS po poteh dediščine od Idrije do Kolpe obsega 8,9% slovenskega ozemlja. Temu primerne so tudi razvojne strategije posameznih LAS, v katere so vpete razvojne značilnosti in potrebe določenega območja.

Iz podatkov o območju, na katero se okoljski projekti navezujejo (npr. občina, kraj, območje LAS, itd.) smo ugotovili, da se največji delež (72,7%) projektov navezuje na območja ki so manjša od območij, ki jih pokrivajo LAS. Zanimivo je, da večina (52,9%) nosilcev meni ravno nasprotno in sicer, da se vsebine njihovih projektov nanašajo na širše območje, torej tudi na območja, ki presegajo območje njihove LAS. Dobljena rezultata si lahko razlagamo na način, da nosilci projektov dojemajo svoje projekte kot modele projektov, ki bi jih lahko implementirali tudi v drugih okoljih, lahko pa bi dodali, da se nosilci okoljskih projektov zavedajo, da je reševanje

okoljskih problemov kompleksno področje, ki ga je potrebno reševati v širšem kontekstu in ne le na lokalnih ravneh. Manjši delež okoljskih projektov (32,4%) se navezuje samo na območje LAS, 3,0% okoljskih projektov pa se navezuje tako na ožje kot tudi širše območje.

6 ZAKLJUČEK

6.1 Odgovori na raziskovalna vprašanja

Namen tega raziskovalnega dela je bil preučiti vlogo lokalnih akcijskih skupin ter prispevek le-teh k okoljskim izzivom slovenskega podeželja. Temu v sled smo si zastavili raziskovalno vprašanje in štiri cilje, katere smo tudi uspešno uresničili. Povzetke rezultatov raziskave podajamo v naslednjih odstavkih.

Iz raziskave lahko povzamemo, da LAS uresničujejo cilj PRP, saj v svoje letne izvedbene načrte vključujejo projekte, ki s svojimi vsebinami prispevajo k drugi osi PRP, ki si prizadeva k izboljšanju stanja v okolju in na podeželju. V okviru naše raziskave smo ugotovili, da je bilo skupno število izvedenih okoljskih projektov 36, kar predstavlja 5,3% od vseh izvedenih projektov LAS. Vsebinski pregled okoljskih projektov nakazuje, da si večina le-teh prizadeva k ohranjanju naravnih virov, kot tudi reševanju okoljskih izzivov. Med projekti, ki se navezujejo samo na ohranjanje naravnih virov, prevladujejo taki, ki se obenem nanašajo na več naravnih virov. Med najpogosteje omenjene naravne vire, ki bi jih bilo potrebno ohranjati, se uvrščajo kmetijska zemljišča. Zatorej sklepamo, da je odvisnost in navezanost ljudi na podeželju na kmetijska zemljišča največja. Poleg kmetijskih zemljišč nosilci navajajo tudi ohranjanje drugih naravnih virov, kot so npr. gozd, travnik in pašnik. Ocenjujemo pa, da je ohranjanje vodnih virov v projektih premalo obravnavano, glede na pomen vode, kot enega izmed osnovnih naravnih virov. Med projekti ni bilo zaslediti primerov, ki bi prispevali k ohranjanju kakovosti zraka. Visok delež območij Nature 2000 ter drugih zavarovanih območij, ki se nahajajo na slovenskem podeželju pa nam pojasnijo rezultate raziskave v okviru prispevka projektov k okoljskim vsebinam, namreč največji delež je namenjen ohranjanju biotske raznovrstnosti. Tako kot pri ohranjanju naravnih virov je tudi pri okoljskih izzivih nekoliko nenavadno, da je najmanjši delež odgovorov predviden reševanju problema onesnaževanja podtalnice. Predvsem z ozirom na dejstvo, da se večino pitne vode pri nas načrpa prav iz podtalnice. Poleg tega se, kot že omenjeno, na območjih, ki so že običajno bolj povezana s vprašanjem vodnih virov, kot sta npr. SV Slovenija in obalno kraška regija, ne pojavljajo tovrstni projekti. Okoljski projekti so usmerjeni v naslednje ciljne skupine: podeželsko prebivalstvo, mladi ter kmeti, poleg tega pa tudi

vrsto drugih skupin (kot so npr. turisti, potrošniki, nevladne organizacije, itd.). Pri ciljnih okoljskih projektih prevladuje odgovor osveščanje in informiranje ljudi. To daje slutiti, da se okoljske izzive preko projektov bolj spremlja ali opazuje, na to področje pa se ne vnaša bistvenih sprememb. Poudarek na osveščanju in informiranju lahko razumemo tudi v luči pomanjkanja virov s katerimi se srečujejo prijavitelji, saj bi za prijavo in izvedbo kompleksnejših okoljskih vsebin prijavitelji potrebovali več človeških in finančnih resursov. Pričakovani rezultati projektov sovpadajo z omenjenimi cilji, namreč najvišji delež odgovorov je pripadal procesu učenja ter izdelavi izobraževalnega materiala.

Raziskava je razkrila, da je pri oblikovanju vsebin okoljskih projektov najdejavnejši javni sektor (v primerjavi z ostalima, tj. zasebnim in ekonomskim sektorjem), saj največji delež nosilcev, kot tudi partnerjev projektov izhaja prav iz javnega sektorja. Smatramo, da je razlogov za omenjeno stanje več: od nepoznavanja možnosti, ki jih ponuja LEADER pristop, retrogradne finančne oblike izplačevanja sredstev, izkušenj javnega sektorja na področju projektne delo, itd. Omenjeno dejstvo ustvarja pomislek o t.i. pristopu »od spodaj navzgor«, ki ga vpeljuje pristop LEADER, saj nam prej omenjeni podatek daje slutiti, da se razvojne poti glede reševanja okoljskih vprašanj v lokalnem okolju še vedno usmerjajo po sistemu, ki je deloval pred vpeljavo LEADER pristopa, tj. preko državnih ustanov. Vendar je zaradi majhnega vzorca, ki je bil zajet v našo raziskavo takšno posploševanje neutemeljeno. Motivi za prijavo projektov so bili po navedbah nosilcev zelo različni (npr. spodbujanje turizma v lokalnem okolju, ohranjanje tradicije, izkušnje iz preteklosti, pobude iz lokalnega okolja), kar nakazuje na specifičnost razmer lokalnih okolij iz katerih projekti izhajajo.

Dalje lahko povzamemo, da si okoljski projekti na področju rabe kmetijskih zemljišč v veliki meri prizadevajo k ohranjanju le-teh, saj skupni delež, ki je namenjen ohranjanju kmetijskih zemljišč znaša 49,1% vseh omenjenih naravnih virov. Poleg zagotavljanja proizvodnih funkcij, kmetijska zemljišča opravljajo tudi številne okoljske funkcije (kot so npr. zagotavljanje biotske raznovrstnosti, ohranjanje virov pitne vode, itd.), ki posebej prispevajo k sonaravnem razvoju. Vsebine projektov, ki so povezani s kmetijskimi zemljišči v večini primerov spodbujajo k osveščanju, ter na tak način prispevajo k procesu učenja ter spodbujanju dviga okoljske zavesti, ki

kot že omenjeno vpliva na naše ravnanje z okoljem, v omenjenem primeru z obdelovanjem kmetijskih zemljišč.

V okviru raziskave smo ugotovili, da se območja, ki jih pokrivajo posamezne LAS v Sloveniji med seboj zelo razlikujejo. LAS obsegajo od 0,3% (LAS Jabolko) do 8,9% (LAS po poteh dediščine od Idrije do Kolpe) slovenskega ozemlja. Pri analizi podatkov o območju na katero se navezujejo projekti, pa smo ugotovili, da se največji delež (72,7%) projektov navezuje na območja ki so manjša od območij, ki jih pokrivajo LAS. Nasprotnega mnenja pa je večina (52,9%) nosilcev projektov, navajajo namreč, da se vsebine njihovih projektov nanašajo na širše območje, torej tudi na območja, ki presegajo meje njihove LAS. Slednje si lahko razlagamo na način, da so projekti zastavljeni tako, da se njihove vsebine lahko implementira tudi v drugih lokalnih okoljih, torej se potencialno nanašajo na okoljsko problematiko širšega območja, bodisi se nosilci zavedajo kompleksnosti obravnavanih okoljskih vsebin v projektih za katere je predvideno reševanje v širšem okolju in ne samo na lokalni ravni.

6.2 Priporočila raziskave

Na podlagi tu opisanega raziskovalnega dela in pridobljenih rezultatov je možno postaviti sledeča priporočila, ki bi pripomogla k izboljšanju stanja okolja na podeželju.

Raziskava nam je pokazala, da je delež izvedenih okoljskih projektov v primerjavi z vsemi izvedenimi projekti LAS, v okviru LEADER osi relativno majhen, torej ocenjujemo, da je področje izvajanja projektov iz naslova okoljskih vsebin še dokaj neizkoriščeno. Zato se na tem mestu ponuja razmislek o spodbuditvi LAS, da bi k prijavljanju projektov, ki prispevajo k ohranitvi in izboljšanju okolja, pritegnile čim več za to zainteresiranih lokalnih akterjev. Še posebej pa bi veljalo spodbuditi k participaciji in prijavljanju projektov zasebni in ekonomski sektor, saj so nam rezultati pokazali, da se javni sektor najpogosteje pojavlja kot prijavitelj v projektih. Nenazadnje iz že omenjenega razloga sklepamo, da podeželsko prebivalstvo tudi ni

najbolje seznanjeno z možnostmi, ki jih ponuja LEADER pristop. Zato bi bilo primerno ljudi o pristopu LEADER bolje seznaniti.

V osveščanje in informiranje o okoljskih temah, pa je po zbranih podatkih usmerjenih večina projektov, saj le-to omenjajo kot glavni cilj oziroma namen okoljskih projektov. Omenjeno daje slutiti da se večina prijaviteljev projektov ne postavlja v aktivno vlogo upraviteljev ali nosilcev sprememb, temveč se v odnosu do okoljskih izzivov postavlja bolj v vlogo posredovalca informacij glede okoljskih problemov, samih konkretnih dejanj, ki bi prispevala k izboljšanju okolja pa je med projekti relativno malo. Poudarek na osveščanju in informiranju lahko razumemo tudi v luči pomanjkanja resursov s katerimi se srečujejo prijavitelji, saj bi za prijavo in izvedbo bolj kompleksnih okoljskih vsebin prijavitelji potrebovali več človeških in finančnih resursov. Iz tega vidika nam rezultati sugerirajo, da so morda LAS še ne dovolj izkoriščena javno-zasebna platforma za kar zadeva okoljske vsebine. Torej v prihodnje bi veljalo nosilce, kot tudi partnerje spodbuditi h konkretnemu reševanju okoljskih izzivov in ne le k spremljanju obstoječega stanja.

Raziskava je razkrila, da je problem onesnaževanja podtalnice tisti ki je pritegnil najmanj projektov in to tudi v območjih, kjer imajo že dalj časa težave s pitno vodo (JV ter SV del Slovenije). Večino pitne vode se pri nas načrpa prav iz podtalnice, zato bi bilo v prihodnje smiselno spodbujati lokalne akterje z ustreznim strokovnim in tehničnim znanjem k reševanju omenjenega okoljskega izziva, tudi s pomočjo prijavljanja projektov LEADER, ki so temu namenjeni. Poleg tega bi veljalo za problematiko vodnih virov oblikovati ustrezna partnerstva, ki bi se medsebojno dopolnjevala, z izmenjavo znanja, informacij in izkušenj pa iskala najustreznejše možnosti za izboljšanje vodnih virov v lokalnih območjih.

7 LITERATURA

- **Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015.** (2006). Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ljubljana. 73 str.
- **Barbič, A.** (2005). Izzivi in priložnosti podeželja. Založba FDV. 343 str.
- **Beckmann, V., Eggers, J., Mettepenningen, E.** (2009). Deciding how to decide on agri-environmental schemes: the political economy of subsidiarity, decentralization and participation in the European Union. Journal of Environmental Planning and Management, 52. Št. 5. Str. 689-716.
- **Bergant, K.** (2010). Podnebje v prihodnosti-koliko vemo o njem? Pridobljeno 22.12.2011 s svetovnega spleta:
<http://www.okolje.si/podnebne%20spremembe/Podnebje%20v%20prihodnosti/Projekcije%20podnebja%20v%20prihodnosti.pdf>
- **Bernard Vukadin, B. in sod.** (2007). Okolje na dlani. Ministrstvo za okolje in prostor. Agencija Republike Slovenije za okolje in prostor.
- **Blatnik, M., Dovečar, M.** (2010). Vloga ekološkega kmetovanja na zavarovanih območjih Slovenije. Dela 34. Str. 211-222.
- **Böcher M.** (2008). Regional Governance and Rural Development in Germany: the Implementation of LEADER+. Sociologia Ruralis. 48. Številka 4. Strani 372-388.
- **Brečko Grubar, V., Plut, D.** (2001). Kakovost virov pitne vode v Sloveniji. Ujma 14-15. Str. 238-244. Pridobljeno 28.12.2011 s svetovnega spleta:
http://sos112.si/slo/tdocs/ujma/2001/p5_5.pdf
- **Canter, L. W.** (1997). Nitrates in groundwater. Florida, CRC Press, Inc. Str. 263.

- **Crnčec, D.** (2012). Okoljska diplomacija-odgovor na globalne okoljske izzive 21. stoletja? Družboslovne razprave, XXVIII, 69, str. 55-73.
- **Cunder, T.** (1998). Zaraščanje kmetijskih zemljišč v slovenskem alpskem svetu. Sonaravni razvoj v slovenskih Alpah in sosedstvu. Melikovi geografski dnevi, Kranjska Gora 5-7. nov. 1998. Ljubljana. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Str. 165-175.
- **Cunder, T.** (2001). Območja z omejenimi dejavniki za kmetijstvo in reforma kmetijske politike v Sloveniji. Kmetijski inštitut Slovenije. DAES. Str. 83-101.
- **Cunder, T.** (2006). Slovensko podeželje in nova strategija razvoja. Razprave. Dela 25. Str. 147-158.
- **Cunder, T.** (2002). Strukturne spremembe v Slovenskem kmetijstvu in razvoj podeželja. Dela 17. Pridobljeno 28.12.2011 s svetovnega spleta:http://www.ff.unilj.si/oddelki/geo/Publikacije/Dela/files/Dela_17/Tomaz_Cunder.pdf
- **Černe, A.** (2002). Geografski pogledi na strokovne planerske analize. Dela 18. Str. 401-413.
- **Dargan, L. in Sucksmith, M.** (2008). LEADER and Innovation. Sociologia Ruralis. Vol. 48. Num. 3. Str. 274-291.
- **Debeljak, M.** (2011). Gozdovi v Svetu in Sloveniji. Povezanost procesov. Mednarodni posvet Biološka znanost in družba. Zbornik prispevkov. 160 str.
- **Drozg, V.** (2007). Prispevek h gospodarski geografiji Slovenije. Revija za geografijo 1-2. Str. 67-88.

- **Ekološke kmetije in kmetije v preusmeritvi v Sloveniji.** Pridobljeno 12.12.2011 s svetovnega spleta:
<http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
- **European Court of Auditors.** (2010). Implementation of the LEADER approach for rural development. Special Report Number 5. 108 str.
- **Federoff E., Ponge J.F., Dubs F., Fernandes-Gonzales F., Lavelle P.** (2005). Small scale response of plant species to land-use intensification. Agriculture, Ecosystems & Environment, 105. Strani 283-290.
- **Gensko** spremenjenji organizmi. Pridobljeno 23.12.2011 s svetovnega spleta:http://www.biotechnologygmo.gov.si/gensko_spremenjeni_organizmi/index.html
- **Gorlach, K., Loštak, M., Mooney, P.H.** (2008). Agriculture, communities, and new social movements: East European ruralities in the process of restructuring. Journal of Rural Studies. Volume 24. Strani 161-171.
- **Juvančič, L., Jaklič, T.** (2010). National report on RD policy design Slovenia. University of Ljubljana.
- **Kakovost** pitne vode v Sloveniji in dostopnost do nje v obdobju 2004-2007. 2010. Pridobljeno 22.12.2011 s svetovnega spleta:
http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=115&pi=5&_5_id=1169&_5_PageIndex=0&_5_groupId=245&_5_newsCategory=&_5_action=ShowNewsFull&pl=115-5.0.
- **Klemenčič, M.** (2008). Življenjska (ne)moč obrobni podruželskih območij v Sloveniji. Znanstvena založba Filozofske fakultete. Oddelek za geografijo. Ljubljana. 149 str.
- **Klemenčič, V.** (2005). Poskus opredelitve sodobnih problemov razvoja kulturne pokrajine slovenskega podeželja. Dela 24. Str. 171-184.

- **Kováč, I.** (2000). LEADER, a new Social Order, and the Central- and East-European Countries. *Sociologia Ruralis*. Letnik 40. Št. 2. Str. 181-189.
- **Lah, A.** (2002). Okoljski pojavi in pojmi; okoljsko izrazje v slovenskem in tujih jezikih z vsebinskimi pojasnili. Ljubljana. Svet za varstvo okolja Republike Slovenije. 208 str.
- **Lampič, B.** (2005). Kmetijstvo kot priložnost sonaravnega razvoja podeželja v Sloveniji. *Dela* 23. Str. 167-219.
- **Lampič, B., Mrak, I.** (2008). Vrednote, vrednosti in razvojni potenciali območij varovanja. *Razprave Dela* 29. Str. 145-159
- **Lapajne, S. in Pogačar, A.** (2000). Kakovost pitnih voda – čistost z vidika onesnaževanja talnih voda z izcednimi vodami. V: Strokovni seminar. Vodni dnevi 2000: str. 44-49.
- **Leban, F., Kozorog, E.** (2004). Ali je zaraščanje kmetijskih površin problem? *Gozdarski vestnik*. 62, 7-8. Str. 326–332.
- **Merrington, G., Winder, L., Parkinson, R., Redman, M.** (2002). Nitrates and nitroden loss. V: *Agricultural pollution. Environmental problems and practical solutions*. Spon Press Taylor and Francise group. Str. 11-38.
- **Monitoring** pitne vode 2011. Pridobljeno 14.3.2011 s svetovnega spleta: http://www.ivz.si/Mp.aspx/?ni=78&pi=6&_6_Filename=attName.png&_6_MediaId=5582&_6_AutoResize=false&pl=78-6.3.
- **Mršič, N.** (1997). Biotska raznovrstnost v Sloveniji. Slovenija – »vroča« točka Evrope. Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave. Ljubljana. 129 str.

- **Narava** in biotska pestrost. Pridobljeno 28.12.2011 s svetovnega spleta: http://kazalci.arso.gov.si/?data=group&group_id=13

- **Nemes, G.** 2005. The politics of rural development in Europe. Institute of Economics Academy of Sciences Budapest. 52 str.

- **Ogrožene** vrste. Pridobljeno 24.12.2011 s svetovnega spleta: http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=4

- **Paušič, A., Somodi, I., Čarni, A.** (2011). Prostorska analiza in modeliranje vzorca pojavljanja mokrotnih travnikov (*Molinion caeruleae* Koch 1926) na Goričkem. Anali PAZU. Letnik 1. Št.1.

- **Perez, J. E.** (2000). The LEADER Programme and the Rise of Rural Development in Spain. Sociologia Ruralis. Letnik 40. Številka 2.

- **Perpar, A.** (2007). Characteristics of rural areas in Slovenia: advantages, weaknesses and possibilities for improvement of present situation from viewpoint of sustainable rural development; Central European Journal of Agriculture. Letnik 8. Številka 2. Str. 229 – 236.

- **Perpar, A., Udovč, A.** (2010). Realni potencial za lokalno oskrbo s hrano v Sloveniji. Dela 34. Str. 187-199.

- **Podgornik, M., Pintar, M.** (2007). Causes of nitrate leaching from agriculture land in Slovenia. Acta agriculturae Slovenica. Letnik 89. Številka 1. Str. 207-220.

- **Pohleven, F.** (2009). S predelavo lesa in uporabo lesnih izdelkov proti podnebnim spremembam. Studia Forestalia Slovenica 135. Ljubljana. Str. 143-148.

- **Popis** kmetijstva 2010 – vsaka kmetija šteje. (2012). Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana. 50 str. Pridobljeno 12.9.2012 s svetovnega spleta: <http://www.stat.si/doc/pub/kmetija.pdf>
- **Poročilo** o kakovosti podzemne vode v Sloveniji v letu 2010. Pridobljeno 22.12.2011 s svetovnega spleta: <http://www.arso.gov.si/vode/podzemne%20vode/publikacije%20in%20poro%c4%8dila/01%20Naslovnica%2c%20povzetek%2c%20kazalo.pdf>
- **Poročilo** Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2010. Pridobljeno 2.1.2012 s svetovnega spleta: http://www.zgs.gov.si/fileadmin/zgs/main/img/PDF/LETNA_POROCILA/Po%20rgozd10_Solc1.pdf
- **Potočnik Slavič, I.** (2009). Socialni kapital na Slovenskem podeželju. Razprave Dela 31. Str. 21-36.
- **Površina** ozemlja in pokrovnost tal, določena planimetrično, Slovenija, 2005. Pridobljeno 29.12.2011 s svetovnega spleta: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=977
- **Plut, D.** (1998). Varstvo geografskega okolja. Ljubljana. Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. 311 str.
- **Plut, D.** (2002). Teoretični in terminološki vidiki koncepta trajnosti/sonaravnosti. Geografski vestnik. 74-1, str. 73-86.
- **Plut, D.** (2005). Okoljski kapital in sonaravna strategija razvoja Slovenije. IB revija. Št. 4. Letnik 39. Str. 48-59.
- **Pregled** stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji. (2001). Ljubljana. Agencija Republike Slovenije za okolje. 224 str.
- **Ravbar, M.** (2006). Slovensko podeželje na preizkušnji – kdo bo nadomestil

kmetijstvo? Razprave Dela 25. Str. 207-221.

- **Ray, C.** (2000). The EU LEADER Programme: Rural Development Laboratory. *Sociologia Ruralis*. Letnik 40. Številka 2. Str. 163-171.
- **Rejec Brancelj, I.** (2001). Kmetijsko obremenjevanje okolja v Sloveniji. Pokrajinski vidiki obremenjevanja iz razpršenih virov. Inštitut za geografijo. Ljubljana. 102 str.
- **Rodela, R.** (2011). Lokalne akcijske skupine in območja Nature 2000. V *Nared in sod.: Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*, Zbirka Regionalni razvoj, Ljubljana, ZRC SAZU. Str. 165-170.
- **Rodela, R.** (2012). Advancing the deliberative turn in natural resource management: An analysis of discourses on the use of local resources. *Journal of Environmental Management* 96, 26-34.
- **Smrekar, A.** (2006). Zavest ljudi o pitni vodi. *Geografija Slovenije* 12. Založba ZRC. Ljubljana. 166 str.
- **Splošni** podatki in dejstva o gozdovih v Sloveniji. Pridobljeno 19.11.2011 s svetovnega spleta:
<http://www.zgs.gov.si/slo/gozdovi-slovenije/index.html>
- **Svetovni** dan hrane 2011. Pridobljeno 19.11.2011 s svetovnega spleta:
http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4258
- **Svetovni** dan voda 2011. Pridobljeno 17.11.2011 s svetovnega spleta:
http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3769
- **Strokovne** podlage za razglasitev ogroženosti podzemne vode v republiki Sloveniji. (2002). Ministrstvo za okolje, prostor in energijo Agencija Republike Slovenije za okolje. Pridobljeno 22.12.2011 s svetovnega spleta:

http://www.arso.gov.si/vode/podzemne%20vode/publikacije%20in%20poro%C4%8Dila/ogroz_podzem_vode_porocilo.pdf

- **Šalej M.** (2002). Odnos prebivalcev obremenjenih območij do okolja in okoljskih problemov na vzorčnih primerih Šaleške doline in Zasavja. Dela 18. Str. 387-399.
- **The World Commission on Environment and Development.** Our Common Future. (1987). Oxford. Oxford University Press.
- **Udovč A., Perpar A.** (2007). Role of rural tourism for development of rural areas. Central European Journal of Agriculture. Letnik 8. Številka 2. Str. 223-228.
- **Uhan, J., Kranjc, M.** (2003). Podzemna voda. Vodno bogastvo Slovenije. Uhan, J., Bat, M. (ur.). Ljubljana, Agencija RS za okolje. Str. 55-67.
- **Vovk Korže, A.** (2002). Naravni potenciali regij in njihova raba. Dela 18. Ljubljana. Str. 75-91.
- **Vovk Korže, A., Vrhovšek, D.** (2007). Ekoremediacije za doseganje okoljskih ciljev v Sloveniji. Revija za geografijo 1-2. Str. 39-53.
- **Vrezec, A.** (2011). Invazijski proces tujerodnih vrst s primeri iz Slovenije. Povezanost procesov. Mednarodni posvet Biološka znanost in družba. Zbornik prispevkov. 160 str.
- **Zurc, J., Udovč, A.** (2009). Local inhabitants opinion about quality of life inside and outside the Triglav national park; Acta agriculturae Slovenica. 93-1. Str. 59-67
- **Žvikart, M.** (2010). Uresničevanje varstvenih ciljev iz programa upravljanja območij Natura 2000 v kmetijski kulturni krajini. Varstvo narave, 24. Str. 21-34.

- **Water Statistics.** Eurostat. 2011. Pridobljeno 19.11.2011 s svetovnega spleta:http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/CH_11_2011_XLS/EN/CH_11_2011_XLS-EN.XLS

8 PRILOGE

Priloga 1: Seznam okoljskih projektov, ki prispevajo k cilju druge osi PRP 2007-2013

- 1 Obnova površin-produkt Gorički sir
- 2 Raziskava koriščenja alternativnih energetskega virov
- 3 Lepote dežele in skladje okusov
- 4 Ekološka zgodba vrečkica
- 5 Mladi v simbiozi z okoljem
- 6 Za čistejše okolje
- 7 Pridelujmo hrano na zdrav način tudi v Zasavju
- 8 Vrata do Nature
- 9 Naravoslovna gozdna učna pot Dobovec
- 10 Zeliščno zelenjavni in sadni vrtovi Zasavja - naša dediščina in priložnost
- 11 Pilotni projekt testiranja čistosti avtohtone pasme kranjske sivke
- 12 Revitalizacija Belokranjskih steljnikov
- 13 Promocija ekološkega kmetijstva
- 14 Ujemimo sonce (izkoriščanje sončne energije za namene ogrevanja sanitarne vode)
- 15 Ravnanje z nevarnimi odpadki na podeželju
- 16 Krog parkov - eko regija Alpe Adria (ERA)
- 17 Vključitev geološke dediščine v podeželski turizem na območju porečja Idrijce
- 18 Vzpostavitev regijskega parka Nanos-Trnovski gozd
- 19 Ptice kmetijske kulturne krajine-danes in nikoli več
- 20 Natura 2000 v dolini Branice
- 21 Sadovnjak, travnik in vrt – naj bo z znanjem podprt
Ohranjanje naravne in kulturne krajine na območju občin: Velike Lašče, Ribnica,
- 22 Dobropolje, Bloke, Cerknica
- 23 Eko regija Alpe Adria 2 (ERA2)
- 24 Spoznajmo se z delom na kmetiji in življenjem v naravi
- 25 Gregorjevo na podeželju
- 26 Vrnitev haflingerja na Gorenjsko
- 27 Učno animacijsko središče kranjske sivke za otroke
- 28 Otroci jejmo zdravo- iz naših vrtov sadovnjakov na naše mize
- 29 Ekoremediacije - za čistejše podeželje
- 30 Intenzivnost izpiranja nitratov
- 31 Ureditev ribnika Zabovci
- 32 Ureditev didaktičnega parka
- 33 Obnovljivi viri energije spodnjega Podravja

Priloga 2: Seznam LAS, vključenih v raziskavo

- 1 LAS Loškega pogorja
- 2 LAS Mislinjske in Dravske doline
- 3 LAS Ovtar Slovenskih goric
- 4 LAS Srce Slovenije
- 5 LAS Istre
- 6 LAS Krasa in Brkinov
- 7 LAS Zgornje Vipavske doline in Komenskega Krasa
- 8 LAS za razvoj
- 9 LAS Posavje (RRA Posavje)
- 10 LAS JZ dela S Primorske
- 11 LAS po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe
- 12 LAS Haloze
- 13 LAS od Pohorja do Bohorja
- 14 Društvo raznolikost podeželja
- 15 LAS sožitje med mestom in podeželjem
- 16 LAS Društvo za razvoj podeželja Zasavje
- 17 LAS Prlekija
- 18 LAS Barje z zaledjem
- 19 LAS Mežiške doline
- 20 LAS Goričko
- 21 LAS pri dobrih ljudeh
- 22 LAS spodnje Savinjske doline
- 23 LAS Gorenjska košarica
- 24 LAS Dolenjska in Bela krajina
- 25 LAS Obsotelje in Kozjansko
- 26 TOTI LAS
- 27 LAS Društvo za razvoj podeželja Šaleške doline
- 28 LAS Društvo za razvoj podeželja zgornje Savinjske doline
- 29 Društvo za razvoj podeželja med Snežnikom in Nanosom
- 30 Društvo bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih Goricah
- 31 LAS dobro za nas
- 32 LAS Jabolko
- 33 LAS Lastovica

Priloga 3: Lokalne akcijske skupine v Sloveniji (Vir: MKO, 2009).

Priloga 4: Vprašalnik za nosilce okoljskih projektov

<i>Ime projekta:</i>	<i>Zap. št. projekta</i>	<i>Zap. št. LAS</i>

<i>Nosilec projekta:</i>

<i>Kontaktna oseba, podatki (tel št., e-mail):</i>

<i>1. Sektor nosilca projekta:</i>		
1 - javni	2 - zasebni	3 - ekonomski

<i>2. Število partnerjev projekta:</i>	<i>3. Iz katerega sektorja so (bili) partnerji projekta?</i>		
	1 - javni	2 - zasebni	3 - ekonomski

<i>4. Trajanje projekta (meseči):</i>	<i>5. Območje na katero se projekt navezuje (št. občin):</i>

<i>6. Kaj je glavni cilj vašega (okoljskega) projekta:</i>	
1 – izboljšanje stanja v okolju 2 – ohranjanje trenutnega stanja 3 – ozaveščanje/informiranje ljudi 4 – prispevek k varovanju virov 5 – boljše izkoriščanje naravnih virov 6 - drugo	V primeru odgovora 6 – drugo, navedi:

<i>7. Komu je vaš projekt namenjen (Katere so ciljne skupine)?</i>
1 - mladim
2 - podeželskemu prebivalstvu
3 - starejšim občanom
4 - kmetom
5 - ekološkim kmetom
6 - brezposelnim
7 - nosilcu projekta
8 - ženskam
9 - ostalim

<i>8. Katere naravne vire si prizadevate s projektom ohraniti, izboljšati?</i>	<i>9. Na katero okoljsko problematiko skušate vplivati z vašim projektom?</i>
0 - nobenega	0 - nobeno
1 - voda	1 - trajnostno upravljanje z naravnimi viri
2 - gozd	2 - opuščanje obdelovanja površin
3 - pašnik	3 - onesnaževanje podtalnice
4 - travnik	4 - ohranjanje, izboljšanje biodiverzitete
5 - ostala kmetijska zemljišča	5 - drugo:
6 - zrak	
7 - minerali in kamnine	
8 - ostali OVE	
9 - drugo:	

<i>10. Menite, da vaš projekt prispeva h kratkoročnemu ali dolgoročnemu reševanju okoljskih vprašanj?</i>	
1 - kratkoročno	2 - dolgoročno

<i>11. Ali je vaš projekt namenjen reševanju okoljskega problema ožjega (območje LAS) ali širšega območja (območje, ki presega meje LAS)?</i>	
1 - ožje območje	2 - širše območje

<i>12. Kakšni so (pričakovani) rezultati vašega projekta?</i>	
1 - infrastruktura (obnova ali graditev objektov)	
2 - izobraževalni material (Zloženke, publikacije, raziskava)	
3 - uvedba novega produkta	
4 - proces učenja (delavnice, seminarji, ekskurzije)	
5 - povečanje zaposlitvenih možnosti	
6 - raba OVE	
7 - zmanjševanje degradacije okolja	
8 - ohranjanje naravnih virov	
9 - ostalo:	

<i>13. Menite, da bo projekt spremenil dosedanjo prakso pri NV / VO, če je odgovor DA, na kakšen način?</i>		
1 - da	2 - ne	

<i>14. Kaj je pripomoglo k odločitvi za vašo prijavo na projekt?</i>	
1 - težnja po izboljšanju stanja v okolju	
2 - težnja po ohranjanju naravnih virov	
3 - poslovna priložnost	

4 - osebna ambicija
5 - želja po nečem novem
6 - strokovno znanje
7 - izkušnje iz prijav na druge projekte
8 - spodbuda in pomoč s strani LAS
9 - ostalo:

<i>15. Ali je bila LAS v pomoč pri odločitvi za izvedbo projekta?</i>	
1 - da	2 - ne

<i>16. Na kakšen način vam je pri izvedbi projekta pomagala vaša LAS?</i>	
1 - administrativno	
2 - strokovno	
3 - vsebinsko	
4 - pri pridobivanju kontaktov	
5 - drugo:	

<i>17. Ali ste v preteklosti že sodelovali pri kakšnem projektu z LAS?</i>	
1 - da	2 - ne

<i>18. Na kakšen način se je oblikovalo partnerstvo za vaš projekt?</i>	
1 – s partnerji za projekt nas je povezala/seznanila LAS	
2 – s partnerji smo že prej sodelovali pri drugih projektih	
3 – v času projekta smo sami navezali stike z potencialnimi partnerji	
4 – drugo:	

<i>19. V času izvajanja projekta ter sodelovanja z LAS ste navezali stike/kontakte z ostalimi deležniki (partnerji projekta). Ali nameravate z njimi sodelovati tudi v prihodnje?</i>	
1 - da	2 - ne